

ERKEL

Az Erkel évszázada

102

Tisztelt Opera- és Balettkedvelő Közönség!

Az élet súlyát és jelentőségét, de egyben szépségét is azok a mélységek és magasságok adják, amelyek által emberként többé, jobbra, bölcsébbé válhatunk.

Aki megtapasztalja mindkettőt, az mindent megtapasztalt.

Különös módon a magyar nép zeneszínházának szánt intézmény sorsa is jellegzetesen magyar sors: történetében dicsőséges pillanatok, válságos idők, a fennmaradásért folytatott kétségbeejtő küzdelmek és a leghíresebb zeneművészek, társulatok előadásai váltakoztak. A magyar kulturális élet egyik ikonikus épületének, intézményének évszázados története is – akárcsak a zene – mélységek és magasságok szédítő folyamata.

Ez a fantasztikus épület százket esztendővel ezelőtt azzal a céllal épült, hogy szélesebb közönség számára tegye elérhetővé az addig elszigetelt társadalmi rétegek kiváltságának számító magaskultúrát. Ahogyan Kodály Zoltán is mondta anno: *legyen a zene mindenkié*, ezért nem helyénvaló dolog bárkit is származása, anyagi lehetőségei, iskolázottsága vagy éppen életkora alapján kirekeszteni a zene örökkévaló csodájából. A „Nép Színháza” tanúja volt számos zenetörténeti szempontból jelentős pillanatnak, hiszen például Magyarországon itt lépett föl először a világhírű Orosz Balett társulata, de megélt veszteséges időszakokat, külföldi tulajdonba kerülést, sőt egy rövid ideig még moziként is kellett üzemelnie.

Az abszolút mélyponttól, a 2007-es bontásra ítélestdől most végre eljutottunk a reményeink szerint abszolút csúcsponthoz: az Erkel Színház újjászületésének napjához, amely stílszerűen egybeesik névadójának, a magyar opera atyjának, Erkel Ferencnek a születésnapjával.

A nemzetközi előírásoknak is megfelelően felújított épület ma modern, elegáns és a fiatalok számára is kellemes környezetet jelent. A tradicionális magyar zeneművek széles körben való megismertetése és az eredeti „népművelő” funkció megtartása mellett ugyanis a megújult Erkel Színház egyik legfontosabb feladata az operakultúra megismertetése és népszerűsítése az ifjú generáció körében. Az intézmény 21. századi küldetése az eredeti népopera elgondolásból kiindulva a „közösségi opera” szellemiségének felélesztése és megtartása.

Kívánom, hogy az elkövetkező még legalább 102 évben minden idelátogató úgy érezhesse, hogy a zene mindenkié, ahogyan az Erkel Színház is legyen mindenkié!

Orbán Viktor
miniszterelnök

Tisztelt Olvasó!

Különleges ez a mostani helyzet, hiszen ma megnyitunk egy színházat, amely igazából sosem zárt be teljesen. Azt mondták: életveszélyes, le kell bontani, de közben próbák zajlottak benne. Azt mondták, nincs rá szükség ebben a formában, de nem számoltak a közönség elszántságával; bár az opera és a balett rajongóit hat éven át nem engedték a közelébe, mégse voltak hajlandók elfelejteni, kitörölni emlékeikből a számtalan nagyszerű előadás helyszínét.

A Kormány által biztosított, közel kétmilliárd forintos támogatás felhasználásával és nagyjából egyéves előkészítő munka után 2013 tavaszán ideiglenesen kinyitotta kapuit a halálra ítélt színház, és megtelt étellel: fiatalok tízezrei ismerkedhettek a műfajjal az OperaKaland előadásai során.

Különleges a helyzet, hiszen az elmúlt fél év során, szinte titokban, éjjelente, hétvégenként szépült a hatalmas épület, hogy az legyen újra, aminek épült: a magyar zeneművészet avatott otthona. Most, amikor átadjuk Önöknek, elmondhatjuk, hogy már közel 140 ezer néző látogatott el ide, mert sem az Opera társulata, sem a rajongók tömege nem tudta, nem akarta kívánni a novemberi, hivatalos dátumot. Megható ez a ragaszkodás, és bizakodással tölt el engem is: lesz közönsége újra a legtöbb nézőt befogadó magyar színháznak, amely méltán viseli a magyar nemzeti opera megteremtője, Erkel Ferenc nevét. A megújított Zeneakadémia, a hamarosan elkészülő Vigadó, a Budapest Music Center, a Művészetek Palotája, a Magyar Állami Operaház és a Budapesti Operettszínház mellett az Erkel Színház is újra ott van Budapestnek, a Zene egyik világfővárosának zenei kínálatában.

A megnyitót követően a mi feladatunk a további folyamatos működés biztosítása – örömmel segítjük a továbbiakban is a magyar művészet, a magyar színházi kultúra és mindenekelőtt a magyar közönség együttes ügyét, az Erkel Színház működését.

Balog Zoltán
miniszter
Emberi Erőforrások Minisztériuma

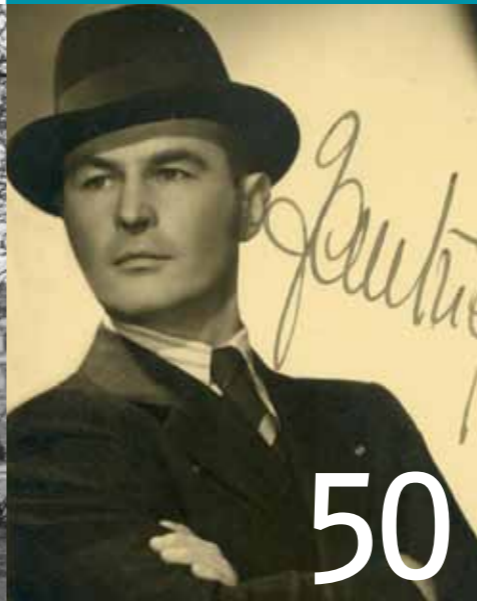
14

26

40

50

56

60

4 ORBÁN VIKTOR KÖSZÖNTŐJE
 5 BALOG ZOLTÁN KÖSZÖNTŐJE
 8 NAGY PILLANATOK – 1911
 A Népopera első estéje
 10 NAGY PILLANATOK – 1912
 Az orosz balett
 12 NAGY PILLANATOK – 1914
 Parsifal
 14 NAGY PILLANATOK – 1918-1946
 Szemelvények a Népopera – Városi Színház történetéből
 22 ERKELL NEKÜNK!
 Összefogás az Erkel Színház felújításáért
 24 INTERMEZZO
 Jazz az Erkelben
 26 KÍSÉRTENI A LEHETETLENT
 Emlékidzés – 1953-2004
 32 PAS DE TROIS
 Márciusi megnyitó az Erkel Színházban
 34 ZÁRÁSTÓL NYITÁSIG
 2005-től a megnyitógig
 40 NÉPOPERÁTÓL AZ ERKEL SZÍNHÁZIG
 Egy kiállítás margójára

44 A 20. SZÁZAD JELLEGZETES SZÍNHÁZTÍPUSA: A NÉPOPERA
 Építészeti érdekességek
 50 SCHÄFFER BÁCSI ALBUMA
 Az Opera Archívumának új kincsei
 54 KALANDOZÁSOK AZ ERKEL SZÍNHÁZBAN
 2013. október 14.
 56 AKI AZ OPERÁT SZERETI, ROSSZ EMBER NEM LEHET...
 Interjú: Laki Péter, Mozsár István, Ókovács Szilveszter, Zoboki Gábor
 60 KINT-E VAGY BENT?
 Kékszakállú-premier
 63 OPERAKALAND
 66 ÓKOVÁCS SZILVESZTER UTÓSZAVA

FELELŐS KIADÓ: Ókovács Szilveszter főigazgató
KIADVÁNYKONCEPCIÓ: dr. Turkovics Monika
 marketing- és kommunikációs igazgató
FŐSZERKESZTŐ: Kádár-Csoboth Judit
ARCULAT: Mátai és Végh Kreatív Műhely
NYOMDAI ELŐKÉSZÍTÉS: Mátai és Végh Kreatív Műhely
NYOMDA: Keskeny és Társai 2001 Kft.
SZERZŐK: Józsa Anka | Karczag Márton | Pallós Tamás | Papp Tímea | Rákai Zsuzsanna | Vass Norbert | Wellmann Nóra
FOTÓK: Csibi Szilvia | Csillag Pál | Emmer László | Eder Vera | Gács Tamás | Herman Péter | Máthé Zoltán | Mezey Béla | Nagy Attila | Thomas Opitz | Otto Skall | Székely Aladár
 Operaház Archívum | Operaház Emlékgyűjtemény

Nagy pillanatok

Szerkesztette: Pallós Tamás

1911

○ REINER FRIGYES | Fotó: Operaház Emlékgyűjtemény

A Népopera első estéje

Az embernek, az embereknek és törekvéseknek, életük folyásának legérzékenyebb és majdnem csalahatatlan mérője az architektúra. Az utánunk következők a megmaradt épületeinkből éppen úgy kihámozhatják kultúránk mértékét, irányát, tartalmát, mint az írott betűkből. És ha valaki el akarja képzelni azt a máig sem befejezett folyamatot, amely a tradíciók súlyos kárpitja alatt roskadó operának demokratizálásából áll, az elég adatot kap egy amphiteatrális rendszerű, kevés páholyú modern nézőtérnek és mondjuk a párisi nagy opera nézőterének összehasonlításával. Régi operaházakra gondoltam, amikor beléptem Márkus Dezső új színházának nézőterére, duzzadt, pompázó, nehéz díszletekre, aranyozott falakra, felhők között lebegő festett műzsákra és egyebekre. A kontraszt majdnem lesújtó. Hosszú és aránylag alacsony dongaalakú

bolthajtás borul a nézőtérre. A térhatás imponáló, különösen imponáló volt a roskadásig megtelt nézőtérén zibongó embertömeg, amely betöltötte, meleggé, egészszé tette a hangsúlyozott dísznélküliség miatt különben nagyon hideg belső architektúrát. Ezt a hidegséget sok kvalitása mellett is sajnos, csak fokozta Pór Bertalannak a színpad felett elhelyezett nagy képe. Nougès *Quo Vadis* című operájával nyitotta meg Márkus Dezső az új színházát. Magáról az operáról sok jót nem mondhatunk. A muzsika telve van banalitással, bombasztal, koloritja durva maszat. A szereplők nagy ambícióval végezték munkájukat. Pajor nevének már most megjegyezzük. Hiszem, hogy hálásabb alkalom több nevet is kisegít az ismeretlenségéből. A zenekar anyagáról még nem lehet biztosat tudni. Grosskopf helyett sokkal jobban érdekelt Reiner Frigyes,

aki tudvalevőleg rendkívül intelligens karmester és remélhetőleg stílust hoz a zenekarba. Az ének jó, a rendezés is, ellenben a díszletek ízléstelenek. Ma, amikor minden valamirevaló színház hozzáértő képzőművész vezetése mellett készíti a díszleteit, nem illik ilyen siralmas vászonrongyokkal teliaggatni a színpadot, azt a színpadot, amelyről olyan sokat várunk és amelyhez a budapesti közönség példátlan szimpátiája fűződik.

Bálint Aladár
(*Nyugat*, 1911. december 16.)

A Népopera megnyitása (részlet)

Aki ma este látta a Népopera nézőterét, az már tisztában lehetett az új színház megnyitásának rendkívüli jelentőségével. Rendkívülinek azért kell mondanunk, mert az a nagy érdeklődés, rokonszenvező várakozás és lelkesedés, mellyel a közönség a megnyitást fogadta, a mi fővárosunk rendkívüli színházi viszonyainak alapszik. Budapesten égetően hiányzott ez a színház. A M[agyar] Kir[ályi] Operaház esztendő óta a közönség fumigálásának álláspontján van. A legérdekesebb külföldi újdonságokat elszalasztja, a tehetséges magyar szerzőkkel egyáltalán nem törődik, a műsor megválasztásában nem a művészi, hanem érdek-szem-pontok érvényesülnek. (Guerra, Hűvös, Erlanger, Zichy, Franckenstein, Delmar stb.-féle opuszok.) Itt már nemcsak az érdekeltek, a jogtalanul mellőzöttek, hanem a nagyközönség is ökölbe szorított kezekkel várt egy új operára, ahol nem kell minden nap bosszankodnia, ahol tiszta levegőben ülhet és megkapja mindazt, amit a szeme és füle kíván. Érdekes újdonságokat. Összevágó, egynyelvű előadásokat. Figyelmes, teljes erővel és nem holmi akadémikus nonchalance-szal dolgozó rendezést!...

Azt hiszem, hogy valamennyien ezért vártuk a Népoperát, ezt vártuk tőle. És a színház mai megnyitó-előadása után teljes határozottsággal állíthatjuk, hogy nem vártunk hiába. Első előadásul a *Quo vadis*-t hallottuk. A librettó a francia Henri Cain munkája. A muzsikát pedig a spanyol [!] Jean Nougès írta. A szöveggönyv a Sienkiewicz-féle regény hat részletét mutatja be. Az előadásról csak általánosságban írhatunk. Pompás volt. Örvedetesen friss, lelkesedéssel, szorgalommal, hozzáértéssel keresztülvitt. Hasonló operai rendezést még nem láttunk e hazában.

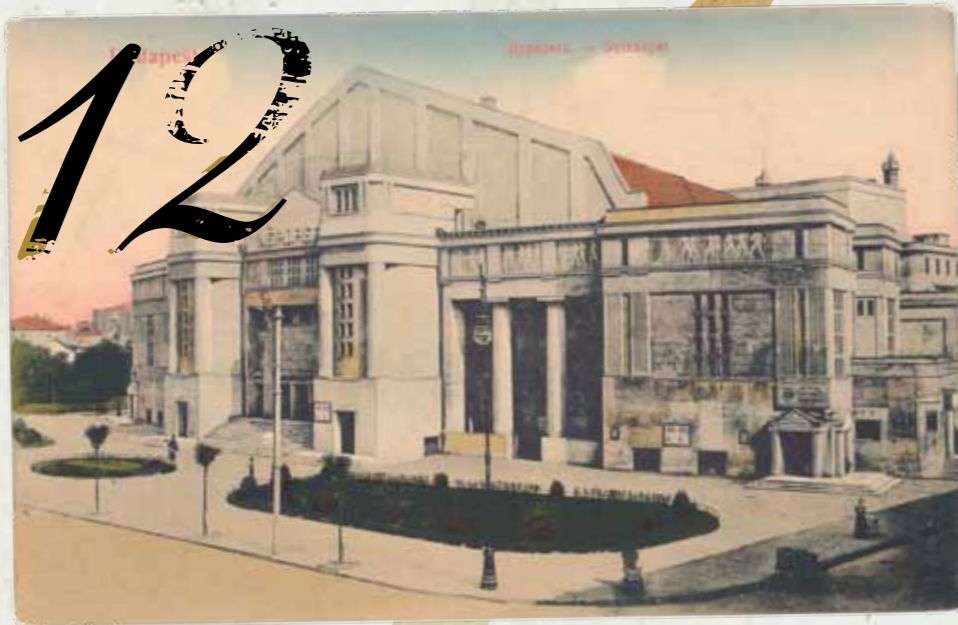
○ QUO VADIS? | Fotó: Vasárnapi újság (1911)

Csáth Géza
Budapest, 1911 december 7.

○ NÉPOPERA | Fotó: Vasárnapi újság (1911)

1912

○ NÉPOPERA (1912)

Az orosz balett

A Népoperában ma este az orosz császári balett vendégszerepelt. Nem túlzás azt állítani, hogy már nagyon vártuk őket. A külföldi lapokban olyan rajongó dicséreteket olvastunk róluk, hogy érthető volt a kíváncsiságunk és érdeklődésünk. Nem csalódtunk bennük. Sőt! Amit produkáltak, az mindent felülmúlt, amit róluk magunknak elképzeltünk. Pedig az elképzelésünk-nél Reinhardt-nak, e csodás színpadi varázslónak produkcióit vettük alapul. Fokin a koreográfusuk. Egy nagyszerű fantáziájú tánc-zseni, amilyen háromszáz évben csak egy születik. Aki megnézte az ő *Kleopátra* című balettjét, soha életében nem feledi el. Fokin itt az egyiptomi falfestményekből és rajzokból, amelyek táncolókat ábrázolnak – de persze csak a tánc egy pillanatában – rekonstruálja az egész táncot, az emberek mozgását, az egész kultúrát, olyan szépséggel, intelligenciával, káprázatos invencióval

és igazsággal, hogy egyik ámulatból a másikba esünk. A *Kleopátra* zenéjét Arensky és Taneieff írták. Kiválóan stílszerű, előkelő muzsika. Az összes szereplőkről csak feltétlen elismeréssel írhatunk. Azok, akiknek közülük inkább csak némajáték-szerű szerepe van, éppen annyira meglepőek és döbbenetesen tökéletesek, mint akik magántáncokat járnak. Egy százéves hagyományokra támaszkodó, szívós erővel űzött, hatalmas anyagi áldozatokkal és érdeklődéssel támogatott tánc-kultúra produkálhat csak ilyet. A *Kleopátra* szereplői közül kiemeljük Nijinska asszonyt, Ta-Hoor hercegnő személyesítőjét, Stafiewa kisasszonyt, aki Kleopátrát játszotta és Adolf Bolmot. Tüneményes testalkatú ember, aki megrázóan komédiázta végig a tragikus férfi-főszerepet. A második balettben, *Armida pavilonjában* egy gobelin-képet látunk meglevenedni. Az ötletek újsága,

kifogyhatatlan gazdagsága valósággal elbájolja a nézőt. Szerettük volna elhívni Guerra Miklóst, az Opera balettmeisterét, akinek kétségbeejtő koreográfiai annyiszor próbára tették türelmünket, itt tanulhatott volna egyet-mást. Ennek a balettnek a zenéje, Cserepnin munkája kissé fárasztó, túlhangos, semleges invenciójú. A záradékul előadott *Seherezade* című koreografikus dráma a *Sumurunra* emlékeztet. Hárem, hűtlenség, mérsárlás és tömeges gyilkosság. Zenéjét Rimsky-Korsakoff írta. Túlhangszerelt és ravasz zene, amelyben a melódiai invenció érdektelenségét nem pótolhatják az elmés drámai effektusok. Azonban így is elképesztően érdekes volt a dráma, és az egész est a ritka, új élvezetek feledhetetlen emlékét hagyta bennünk maga után.

Csáth Géza

A Népopera Wagner-ciklusa

Ma este kezdődött meg a Népopera német nyelvű Wagner-ciklusa. Első előadásul a *Lohengrint* hallottuk. Az általános hatás meglepő volt. A darab egységes, kerek benyomást keltett, bár a húzásokat mellőzték, és így sokkal hosszabbra nyúlt, mint például egy operai Lohengrin-előadás. Első helyen Mikorey Ferencet, az est dirigensét kell említenünk. Nagy stílus, erő, önállóság jellemzik vezénlyését. Egyes részletekben újat és elbájoló dolgokat tudott mutatni nekünk. A budapesti publikumnak szerencsét kívánhatunk Mikorey-hez. A dessai Operaház énekkara és zenekara jelesen megállták helyüket. A kar énekét a szólamok egyensúlyi biztonsága, a zenekar

játékát abszolút fegyelmezettség, az erők teljes koncentrációja s a fúvók félelmes ereje jellemzi. Kár, hogy a kissé mélyebbre hangolt orgona hangolási különbsége zavarta a második felvonás megrázó befejezésének teljes érvényesülését. A főszereplők közül mindenekelőtt Plaschke van der Osten Évát, Elza személyesítőjét említjük. Menyeien gyengéd hangja van, amely emellett szívós, egyenletes és tartalmas. Mozdulatai, arcjátéka éppúgy, mint énekmódora a szerep teljes megértéséről és az átélés intenzív voltáról tanúskodtak. Knote Lohengrinjét már az Operából ismerjük. Hős volt, szép volt, és friss tenorja harsányan csengett. Egyes gesztusokat azonban, sajnos, ma is elhamarkodott. Plaschke F., Telramund személyesítője hatalmas erejű

baritonjával és frazírozásának rendkívüli világosságával tűnt ki. Bahr-Mildenburg Anna mint Ortrud, modorosán énekelt és szeszélyesen játszott, de hangját erősnek, becsesnek, sőt helyenként nagyszerűnek találtuk. Bender Pál mint Madarász Henrik és Mott Charles mint hirdető jól megállták a helyüket. A rendezés Krauss Zsigmond kamaraénekes munkája. Eleven és szolid. Leffler professzor, a díszletek tervezője nehéz helyzetben volt. Meg kellett alkudnia a rendelkezésre álló, aránylag kis helytel. Vállalkozása elismerésre méltó módon sikerült. A közönség egészen megtöltötte a Népopera nézőterét és lelkesen tapsolta a főszereplőket és Mikorey karnagyot.

Csáth Géza

○ NÉPOPERA (1912)

1914

Parsifal

A búcsúzó Lohengrin ajkán hatalmas emelkedéssel csendül fel e név: Parsifal. Emberi szemnek láthatatlan sugárzás, emberi fogalmakat meghaladó nagyság miszticizmusa csordul ki a Grál-legenda pátoszából.

... "Vom Gral ward ich zu Euch daher gesandt, Mein Vater Parsifal trägt seine Krone"... Egy pillanatra megnyílik a titkok nehéz kárpitja, és hosszú káprázat következik a kicsapódó fény elmúlása után.

Most már mindenki betekinthez a Grál-lovagok templomába, és nincs nagy vagyon birtokához kötve Wagner késő[i] munkájának átélése. A világ minden kultúrcentrumában úgyszólván egy napon, egy órában harsantak fel először a tilalmas harminc esztendő eltelte után az úrvacsora áhítatos szövegei. Párizstól Szentpétervárig, Prágától Barcelonáig (és tovább) impozáns emberi együttérzés íveli át a területi, faji határok korlátait. Az ívelés lendületét alig rontja az emberek kíváncsisága, tegyük hozzá, érthető és indokolt kíváncsisága.

[A] *Parsifal* témája Wagnert egész élete útján végigkíséri. [A] *Lohengrin*ben

(1847) ha láthatatlanul is, de sorsokat irányító jelentőséggel már ott élnek [a] Grál lovagjai. A legenda ekkor még kialakulatlanul, nyersen él benne, több ízben hozzáfogott, hogy színpadi életre keltse, de nem jutott tovább a tervezetnél. Nem is juthatott. A minden gesztusában önnönmagát, művészetét demonstráló Wagnertől férfikora teljes erejében mi sem állt távolabb, mint az erotika megtagadásának apotézise. Ha fel is bukkant időnként Parsifal alakja, már az agresszivitása sem engedte, hogy a balgaságot emberi ideállá avassa. A *Mesterdalnokok* keserű szatírája (az ostobaságon felülkerekedő friss értelem), Trisztán mómora (a szerelem mindent elöntő lávája), szóval a verekedő Wagner két legérettebb munkája

éppen ellenkezője mindannak, amit [a] Parsifalban kifejezett.

Nem véletlenség, hogy erőinek hanyatlásával érett meg benne Parsifal története, minél inkább szikkadt erotikus vénája, abban a mértékben közelebbnek, magához illőbbnek érezte a „reiner Tor” alakját.

Ez az öregség emelkedése. Sokat kellett szenvednie, sok minden mindegy lehetett már, megjárta az élet fölfelé vezető lépcsőit, túl lehetett asszonyon, mómoron. Ekkor már tisztán, nyugodt pillantással állhatott szemtől-szembe Parsifallal. Őszintén, belülről jövő hittel vallhatta, hogy az emberiség szenvedését az a makulátlan friss egyszerűség

○ RICHARD WAGNER | Fotó: Operaház Emlékgyűjtemény

váltja meg, mely Parsifal alakjában realizálódott ideális típusú. A komplikált gépezet betegségét [a] *tabula rasa* varázsszerével vélte gyógyíthatónak. [A] Parsifal zenéje szükségképpen széles formákból felépített, [az] áhítat érzését felébreszteni akaró, leszűrt muzsika. Instrumentálása olyan, hogy mindenütt érezhető a megcsinálás effektusainak tudatos letompítása, ami természetesen az instrumentáció és az effektus legmagasabb fokát jelenti, és a rafináltság legszélsőbb kilendülése. Mintha sejtette volna Wagner, hogy utolsó művét írja, [a] Parsifalban somázza élete minden tanulságát. Ez a muzsika desztillációja mindannak, ami zenéjében érzelmei szerint maradandó, értékes.

*

A Népopera oly nagy munkát végzett, melyet hamarjában felbecsülni nem is lehet. [A] Parsifal színrehozatala horribilis munkával jár. Wagner általában nehéz feladata a zenekarnak, előadó-művészeknek, rendezőknek. [A] Parsifal fokozott mértékben egyesíti ezeket a nehézségeket. A Népopera felülkerekedett e harcban, és az elért eredmények néhány szépséghibát leszámítva minden várakozást meghaladtak. Már maga az a tény, hogy Wagner színpadra írt testamentumát a maga teljességében megismerhettük, olyan fontos mozzanat, melyet külön hangsúlyozni felesleges. Utólag bevallhatjuk, elvakultságnak véltük, hogy fiatal énekeseket, fiatal zenekart ily feladat elé mertek állítani, és egészen bizonyos, hogy a fanatizmus és a hit elvakultsága nélkül már a kísérletezés első stádiumában visszatadtak volna ettől a munkától. Az eredmények teljes mértékben igazolták a Népopera vezetőinek ambícióját.

Reiner Frigyes csodát művelt a rábízott emberanyaggal. Talentumáról, rátermettségéről már eddig is éppen elég bizonyosságot adott, [a] Parsifal betanítása után egyenesen az elsők közé kell, hogy sorozzuk őt.

Bihar Sándor képességei impozáns méretekben bontakoztak ki az agg Gurnemanz alakításában. Ábrázoló tehetsége, hatalmas orgánuma predestinálja őt erre a szerepre. Deklamációja teljesen wagneri, szövegkijétséje értelmes, tiszta.

Anthes Parsifalja klasszikusan kicsiszolt. Csupa emelkedettség, fensőbbes erő. A tapasztalatlan gyerkőcöt és a tűzpróbán túllevő felavatott lovagot egyforma plaszticitással, átgondolással ábrázolta.

Krammer Teréz is megállta helyét. Összefoglalva mindezeket, [a] Parsifal előadása nemcsak a Népoperának, hanem művészi életünknek nagyon fontos, kimagasló eseménye. Esemény a szó legjobb értelmében.

Bálint Aladár
(*Nyugat*, 1914, 2. szám)

Szemelvények, villanások
a Népopera – Városi Színház
történetéből

○ MÁRKUS DEZSŐ | Fotó: Székely Aladár - Operaház Emlékgyűjtemény

„Amikor a múlt szezón elején a Népopera a Városi Színház nevet vette fel, az új keresztelőknek egyik fogadalmá volt, hogy a színház nevéből kimaradt »operát« a repertoárban bőven fogják pótolni. Tavaly az ígéretből csak igen csekély rész lett valóság, mert a *Márta* volt az egyetlen operaelőadás. (A Préger-vendéggjátékokról jobb, ha megfeledkezünk!) A Flotow-opera zsúfolt sorozatos előadásai után azonban az ébredő lelkiismeret, amelynek a kasszakimutató a legjobb ébresztő-órája, arra bírta a vezetőséget, hogy újabb ígéretet tegyen, de most már – garanciával. Az ígélet az volt, hogy török-szakad, ezentúl minden héten két operaelőadás lesz, a garancia: **Márkus Dezső** fő-zeneigazgató kinevezése. Valóban a Tisza Kálmán téri színház kalandos múltjáért »jövátétel« – hogy a külpolitikai szótárnál maradjunk – csak nívós operabemutatókból állhat, amihez a mai konjunktúra mellett nem is kell túl nagy áldozat. És ne feledjük, hogyha áll, hogy a legjobb színész sem boldogul idegen szerepkörben, igaz ez a színházakra is. Az eredetileg 3500 operahallgatónak épített és most »maszkírozottan« is óriási színház mindig csak az operamuzsikának lehet igazi otthona.”

(Péterfi István, 1918. október 16.)

(Kun Imre)

1923

„Az 1923-as év »legelegánsabb koncertje« ismét **Hubay Jenő** nevéhez fűződik, akinek *Petőfi-szimfóniáját* 1923. február 26-án mutattuk be a Városi Színházban. Az est ünnepi jellegét emelte az alkalom, amely szülte: a Petőfi-centenárium. A Petőfi-szimfónia négy részből áll, négy szólóhangra, nagyzenekarra, vegyes- és gyermek-kórusra írt mű. Itt is több mint 300 személyt foglalkoztatott a szerző: a Filharmóniai Társaság zenekarát, az Operaház vegyeskarát, a Palestrinakórust, a Budai Dalárdát és gyermekkarokat. Petőfit Székelyhidy Ferenc személyesítette meg. Medek Anna énekelt Szendrey Juliát, Tihanyi Vilma a Génuszt, Venczell Béla a Halált. A szimfónia felhangzása előtt a *Szeptember végéig* Jászai Mări magyarul és angolul, Huszka Nelly franciául, Grill Lola németül és Paulay Erzsébet olaszul szavalta el. A műsort is öt nyelven nyomtattuk.”

○ HUBAY JENŐ | Fotó: Operaház Emlékgyűjtemény

(Péterfi István, *Világ*, 1924. november 18.)

„Nomen est omen: a múlt hónapban egyszerre olvashattunk a berlini, bécsi és budapesti »Népopera« válságáról. Az új rezsim megindulásának azonban kedvező előjele, hogy a sok vihart látott színház múltjának legnépszerűbb nevével, a **Hermann Jadlowker**éval kezdhetette működését. És ez a név ma is zsúfolt házat jelent. A boldog béke legforróbb népoperei estélyeinek hőstét a hétfői előadáson utolsó helyig megtelt színház nézőközönsége hallgatta, Jadlowker azt a szerepet választotta, amellyel először hódította meg a magyar közönséget: *Carmen* Don Joséját.”

1924

○ FELIX WEINGARTNER

1926

„A mai *Carmen*-előadást a Városi Színházban (**Felix**) Weingartnernek kellett volna vezényelni, de a világhírű karmester, ki az idei szezónra negyven estére szerződött Sebestyén Géza színházához, ma este hirtelen fölbontotta szerződését. A szakítás oka, hogy a színház igazgatósága Kőszeghy Terézre bízta Micaela szerepének eléneklését, míg a dirigens Kármán Gizit óhajtottá fölléptetni. Minthogy álláspontjából egyik fél sem engedett, Weingartner ma már nem vezényli Bizet operáját, és az ügy mostani állása szerint nem is jelenik meg többet a Tisza Kálmán téri karmesteri székben.”

(Péterfi István, *Magyar Hírlap*, 1926. november 5.)

1927

„Tavaly ugyancsak a Tisza Kálmán téri kolosszeumban koncert keretében ismerkedtünk meg a nagy orosz művésszel, de a tulajdonképpeni ismerkedés azért mégiscsak ma volt, amikor együtt kaptuk Gounod muzsikáját Goethe fantáziájának remek költeményével. **Saljapin** Mefisztofelészé nem olyan elegáns világfi, mint Journet nemrég látott mesteri alakítása, nem is annyira démonikus, mint Baklanové volt, nem denevérszerű, mint Bohnen újabban sokat kopírozott figurája, sem olyan, mint Titta Ruffóé, de mindkét értelemben páratlan. Egy hatalmas egyéniség varázsával olvaszt magába minden elemet, és még lényének jovialitását is stílusosan illeszti a rajzba. Saljapin a zenei előadóművészet igazi fejedelme hangjának pompájával, énekművészetének tökéletességével, színpadi megjelenésével, színészi játékával.”

(Péterfi István, *Magyar Hírlap*, 1927. május 15.)

○ FJODOR SALJAPIN | Fotó: Operaház Emlékgyűjtemény

„Megbabonázott a hangjával, elszedített a gesztusaival, megdöbentett a mimikájával. **Saljapin** olyan mélyen és megrázóan Ember, hogy ha akar, sem tud csak ördög lenni. Megdöbentő énektudása, csodálatos hanganyaga, híres drámai színészeket is megszegyénítő állóképessége végeredményben mind az emberi lélek legmélyebb, legegységesebb megnyilvánulását szolgálja.”

(Tóth Aladár, 1927. május 15.)

1928

„A Városi Színház a szezon végén majdnem minden évben hoz opera stagionékat. Az idén **Antonino Vottónak**, a világhíres milánói Scala nagytehetségű fiatal karmesterének vezényletével a *Rigolettót*, a *Bohéméletet*, a *sevillai borbélyt* és az *Aidát* adják elő olasz vendégeink. Bemutakozó előadásnak ma Verdi *Rigolettóját* választották, legnevesebb tagjakkal, Carlo Galeffivel a címszerepben, Margherita Salvi Gildájával és Alessandro Vesseloni mantuai hercegével.”

(Péterfi István, Magyar Hírlap, 1928. június 12.)

a frazírozási finomságok bemutatására, de azért megérezhettük és élvezhettük ezen keresztül is Gigli művészi interpretáló tehetségét. Már az első felvonás áriájában is megkapott énekének művészi megformálásával. A második felvonás szenvedélyes kitörése ösztönösen, férfias erővel hatott. A csúcspontra a levéláriánál emelkedett. Háromszor énekelt ez az agyoncséplélt áriát, de mindig új, megkapó tudott lenni, anélkül, hogy hatásvadászt éreztünk volna.”

(Péterfi István, Magyar Hírlap, 1929. május 29.)

„Caruso utódjának nevezik Amerikában **Benjaminó Giglit**, a Metropolitan tenoristáját. A budapesti közönségnek azonban a legbüszkébb cím sem imponál, sőt mint emlékezetes, magát Carusót páratlan hírneve sem óvta meg nálunk a balsikertől. Giglinek, az utódnak több szerencséje volt, mert ő kedden este a Városi Színházban, zsúfolt nézőtér előtt valóban megérdemelt, nagy és lelkes sikert aratott. (...) Ami előadását illeti, arról is csak elragadtatással szólhatunk. Cavaradossi szerepe ugyan nem a legalkalmasabb

„**Saljapin** pontosan azt a *Don Quijotét* keltette életre, akit Cervantes olvasása közben képzelünk. Nem a késői Massen-et-operáért, hanem Saljapinért telt meg pénteken este a Városi Színház óriási nézőtere. (...) Massenet neki írta, és mással alig képzelhető el. Nem is tudunk róla, hogy más is mert volna vállalkozni Saljapin után, hogy fellépjen ebben a szerepben. A nagy orosz művész Cervantes »búsképű« lovagjának egész tragikumát megérezkelteti. Századok irodalmának halhatatlan alakja kel életre, és nemcsak tragikum,

○ BENJAMINO GIGLI | Fotó: Székely Aladár - Operaház Emlékgyűjtemény

de mély emberi filozófia is megindít nagyszerű játékában, énekében. Attól a pillanattól, hogy remek maszkiában megjelenik a színen, megfog, és ha ránézünk, őt hallgatjuk, nem is törődünk az egyhangú zene lassú folyásával.”

(Péterfi István, Magyar Hírlap, 1929. november 30.)

„Este fél nyolc van. A Tisza Kálmán tér forgalma bátran versenyre kelhetett volna a párizsi Place de l'Opera legnagyobb estéivel. Magánautók és taxik szakai ontották a közönséget a nagy énekes budapesti premierjére. Kétoldalt kíváncsiak sora szegélyezte a járdát. Ez a közönség a felsőkabátokat és a belépőket bámulta és kritizálta. Bent a Városi Színház nézőterén frakkok, szmokingok között pazar estélyiruhás hölgyek pompáztak. Sokan voltak ott a művészvilág képviselőitében, így

többek között Hevesi Sándor, a Nemzeti Színház igazgatója, Beöthy László, a Király Színház igazgatója, Húbay Jenő, Péchy Erzs, Honthy Hanna, Rátkay Márton, Harsányi Zsolt, Jób Dániel és természetesen a Városi Színház igazgatói, Sebestyén Géza és Dezső. A harmadik felvonás után Saljapin ünneplése az extázisba szökött. Nagy élményről, felejthetetlen élményről, fejedelmi ajándékról beszélgetett a közönség. Mit csinált ezalatt Saljapin az öltözőjében? Ült nyugodtan, szembe vele Feiks Jenő rajzolta a »nagy muszkát«, majd utána megkérte Saljapint, hogy mivel kiderült, hogy remek karikaturista, legyen szíves és rajzolja le önmagát... Egy pillanat múlva már át is nyújtotta Saljapin remekbe sikerült, egy-két vonással is nagyon karakteristikusan megörökített önkarikatúráját Feiksnek. Az ötödik felvonás valósággal hipnotizálta a közönséget a megsértett lovag elmúlásának jelenetében, a Pauvre Chevalier haláljelenetében. A közönség úgy érezte, hogy ezért az élményért kevés a »hatalmas« helyár. Minden néző felülfizetett egy-két könnycseppet...”

(Stella Adorján)

1930

„Szerdán este feszült várakozás és többszöri halasztás után végre elérkeztünk a szezon szenzációs estjéhez: **Amelita Galli-Curci** bemutatkozásához. A Metropolitan világhírű énekesnőjének a nagyszerű gramofonlemezek mindenütt páratlan népszerűséget szereztek, úgyhogy a rendkívül felemelt helyáradacára

is elkapkodták a jegyeket. Galli-Curci budapesti szereplése már hetek óta különböző oldalakról és különböző szempontokból felvetett viták tárgya, és esti négyezredolláros honorárium vezércikké tért át. (...) Galli-Curci bemutatkozása határozottan nagy csatlódást okozott. A művésznő szopránja (lehet, hogy még tartó indiszpozíciója miatt is) regiszterének legnagyobb részében színtelen és dinamikai fokozásra képtelen. Orgánumában helyenként még van fény és melegség, de alapjában skálája megtört, úgyhogy finoman elképzelt frázisai kivitelükben széjjelszakadnak. Valószínűleg erős lámpaláza is lehetett a művésznőnek és disztónálásait ennek lehet betudni. (...) Amikor Galli-Curci sovány, markáns alakja megjelent a színpadon, udvarias tapsok fogadták. Már első hangjai után érezhető volt azonban a közönség nyugtalansága, és ezt még fokozta, hogy Enzo de Muro Lomanto, a milánói Scala különösen értékes hangú tenoristája szintén erősen indiszponált volt, és áriáját több helyen hamisan énekelte. Az első felvonás után alig volt taps, sőt többen püsszegték is. A második felvonásban már Halmos János vette át az ifjabb Germont szerepét a beteg olasz énekes helyett...”

(Péterfi István, Magyar Hírlap, 1930. február 27.)

„**Amelita Galli-Curci** szerdai bemutatkozása óta alig van Budapesten más téma, mint a világhírű amerikai sztár bukása. A drágán fizetett halovány szoprán meglepően dörgő visszhangot váltott ki a közönségből, és félő volt, hogy az énekesnő második fellépése alkalmával, a *Rigoletto* előadásán botrányok lesznek a Városi Színházban. (...) Galli-Curci ma kétségtelenül sokkal jobban volt diszponálva, mint a *Traviatában*. (...) A publikum ma a jobb művészi produkció ellenére

is elégedetlenebb volt. Sem olyan nagyszerű előadást nem kapott, mint amelyet hetekig várt, de viszont olyan szenzációs botránynak sem volt tanúja, mint amilyenre a szerdai hírek óta titokban számított.”

(Péterfi István, Magyar Hírlap, 1930. március 1.)

„A Tisza Kálmán tér tágas színházának sok szenzációs attrakciójában volt már részünk, de kevés versenyezhet a szerdai hangversennyel. A nagyszerű olasz dirigens, **Arturo Toscanini** és a New York-i filharmonikus zenekar (The Philharmonic-Symphony Society) mutatkozott be a budapesti közönségnek és szerzett örökké emlékezetes művészi gyönyörűséget. (...) Rossini *Az olasz nő Algírban* című nyitányában a *Barbiere* szerzőjének minden ötletessége, Itália muzsikájának minden ragyogása, kecsessége, Beethoven *VII. szimfóniájában* a német klasszikus zene mélysége, a mi zeneköltőnknek, Kodály Zoltánnak *Nyári este* című művében az ő pompás magyar muzsikája, Debussy *Tengerjében* a francia impresszionizmus finom színei és a *Trisztán*-részletben a wagneri muzsika ereje, szenvedélye hiánytalanul érvényesül. Különösen büszkék vagyunk arra, hogy Kodályt itthon is láthattuk Toscanini oldalán, amikor a zúgó tapsokra a mester a pódiumra hívta. Hiszen az egész magyar zeneművészetnek felbecsülhetetlen dicsősége, hogy Toscanini hirdeti a Scalában, New Yorkban és mindenfelé amerre jár, a Kodály-műveket.”

(Péterfi István, Magyar Hírlap, 1930. május 27.)

1933

○ ARTURO TOSCANINI | Fotó: Otto Skall - Operaház Emlékgyűjtemény

„A tavasszal már négy éve lesz **Arturo Toscanini** első budapesti látogatásának, és azóta várták vissza, akik felejthetetlen élményként őrzik a nagy dirigens akkori előadását, és várták azok is, akik most gyönyörködhetnek először a világhírű karmester művészetében. Nem csoda tehát, hogy a magas helyárak és a mai gazdasági helyzet dacára is zsúfolásig megtelt a Városi Színház óriási nézőtere. (Őszinte elismerés a rádió vezetőségének, hogy a koncert kapcsolásával a szélesebb rétegek számára lehetővé tette legalább a közvetett meghallgatását.) A mai hangverseny jellemzésére nem mondhatunk többet, mint azt, hogy ez a Toscanini-hangverseny még az előzőt is felülmúlta, és most valóban nem a kritika, hanem csak hódolat hangján lehet szólni úgy a mesterek mesteréről, mint nagyszerű zenekarról. Akkor a New York-i filharmonikus zenekar (The Philharmonic-Symphony Society) bravúros együttesével volt nálunk, most a bécsi filharmonikusok élén jelent meg. (...) A műsor is kitűnően volt összeállítva: Mozart *D-dúr szimfóniája*, Brahms *Haydn-változatok*, Beethoven *VII. szimfónia* és Wagner *Mesterdalnokok-nyitány*.”

(Péterfi István, Magyar Hírlap, 1933. október 31.)

„A Népopera régi parádés estéinek képét mutatta pénteken este a Városi Színház nézőtere, és mintha sem szezonvég, sem gazdasági krízis nem lenne, olyan számban és díszben vonult a közönség Caruso trónjának örököséhez, **Benjaminó Gigli**hez. A nagyszerű olasz tenorista ebben az idényben már volt egyszer Budapesten, de akkor csupán koncertet adott a Vigadóban, míg most egy estén operában, a *Parasztbecsület* Turiddu szerepében és utána hangversenyen is élvezhette a közönség csodálatos orgánumát és nemes énekművészetét.”

(Péterfi István, Magyar Hírlap, 1934. május 19.)

„Ez az este valóban diadala volt az olasz énekművészetnek, az emberi hang ama csodálatosan kikristályosodott, páratlanul differenciált kultúrájának, melynek csúcspontján a mai est hőse, **Benjaminó Gigli** áll. (...) Nála a legtüneményesebb hanghatásokat sem érezzük rafináltságnak. Olyan becsületes, nyílt, egyenes, mint egy nagy gyerek. Olyan soknak érzi mindazt, amit szívében érez, hogy hatalmas, gazdag, kincses tenorjának nincs semmi »hozzátennivalója«, de annál több kifejezni-valója. Olyan ostobán bele tud felejtkezni érzéseibe, hogy ezt

○ WILHELM FURTWÄNGLER | Fotó: Operaház Emlékgyűjtemény

az isteni együgyűséget semminemű bravúros okosság, semminemű virtuóz számítás sem érheti utol.”

(Tóth Aladár, 1934. május 19.)

„A műsoron: minden idők egyik legnagyobb zenei alkotása, a *Kilencedik szimfónia* és a magyar szellem egyik legnagyobb alkotása, a *Psalmus Hungaricus*. A pódiumon: a világ egyik legelső zenekara, a Wiener Philharmonisches Orchester és a Székesfővárosi Énekkar, melyről most, bécsi sikere után már szintén elmondhatjuk, hogy egyike a legelső kórusoknak. Magánénekesek: Schumann Elisabeth és Mayr Richárd, Szántó Enid és Rösler Endre, egyszóval a legválogatottabb szólókvartett. Végül a karmesteri állványon a legnagyobb élő dirigens: **Toscanini**. Ennyi szuperlatívusz után szinte felesleges külön leszögeznünk, hogy hétfőn a Városi Színházban olyan egyedülálló zenei esemény játszódott le, amilyenben a mai magyar közönségnek még sohasem volt része.”

(Tóth Aladár, 1934. október 23.)

1935

„**Furtwängler** a Városi Színházban a Bécsi Filharmonikusok élén! Méltó záró akkordja azoknak a nagyszerű zenekari estéknek, melyekkel buzgó fővárosi koncertirodák ugyancsak kitétek magukért! Az utolérhetetlen Toscanini, majd Mengelberg, Weingartner és Walter Bruno után valóban már csak Furtwängler maradt hátra, hogy szinte teljes legyen a legnagyobb karmesterek névsora. (...) ...páratlanul kongeniális erővel kelti életre Beethovennek élettel-sorssal vívott hősi küzdelmeit. Ahol ezeket a hősi küzdelmeket kell felidézni: ott ma talán egyetlen karmester sem éri utol kongenialitásban Furtwänglert. Legalábbis mi még sohasem hallottuk az *Egmont-nyitány* és a *VI. szimfóniát* olyan lenyűgöző interpretálásban, mint a mai Furtwängler-estén. (...) Igaz, a furtwängleri víziók nem oszlatják el sohasem az élet legmélyebb boldogságát fedő ködöket, a furtwängleri viharok nem hoznak magukkal valódi katharizist: utánuk nem tisztul ki teljesen a füledet atmoszféra, nem süt ki teljes pompájában a nap. Nagyszerűségük ezért nem feledtette el azt, ami belőlük hiányzik, olyan zenekölteményben, mint a *Pastoral-szimfónia*, hol a »vihar« szinte csak epizód, hogy az ember utána annál jobban örülhessen a kiderülő mennyboltozatnak. Furtwängler *Pastoral-szimfóniájában* pillanatra sem derült ki igazán az ég, a természet diadalmas harmóniája nem köszöntött ránk azzal a határtalan boldogsággal, mellyel Beethoven lelkét egykor egészen betöltötte. Annál közelebb állt azonban ez a boldogító természetpoézis maguknak a bécsi zenekar művészeinek lelkéhez. Amit a zenekar ebben a szimfóniában produkált, az valóban a teteje volt minden orchesterművészetnek.”

(Tóth Aladár, 1935. április 13.)

„Kedden a Városi Színházban ismét elámulhattunk azon a páratlan zenei csodán, melynek neve: **Toscanini**. Ismét megigézett bennünket a zenei előadóművészet legnagyobb egyénisége és ezen keresztül a klasszikus olasz szellemnek legmélyebb varázsa. (...) Aki ma hallotta Toscanini *Eroica szimfóniáját*, annak felesleges magyaráznunk, hogy ennek az interpretációnak méltatásához a legnagyobb szavak is kicsinyek, a legdifferenciáltabb gondolatok is durvák. (...) ...egész tanulmányt lehetne írni, de olyasvalakinek, aki szavakkal úgy tudja megérteni Beethoven, ahogyan Toscanini értette meg a bécsi filharmonikusok nagyszerű zenekarával. Megvalljuk: ezután a megrendítő Beethoven-szimfónia után a műsor következő számait már csak fél füllel tudtuk hallgatni. Pedig volt itt is elég, ami igénybe vette a hallgató egész szívét-lelkét. Mindenekelőtt a *Tannhäuser* párizsi átdolgozásának előjátéka és bacchanálja. (...) És azután Berlioz *Rákóczi-indulója*. (...) És nem köszöntött-e Toscanini orchester-művészete ezen az estén Sibelius *Sagájának* olyan színeket, melyek a finn zeneszerzőnek költői eredetiségét tulajdonképpen először mutatták meg a budapesti közönségnek? Végül az a szinte meghatóan nagylelkű gesztus, mellyel Toscanini fiatal honfitársának, a kulturált, élénk invenciójú Castelnuovo-Tedescónak Shakespeare *Téli regéjéhez* írt nyitányát diadalra vitte.”

(Tóth Aladár, 1935. december 4.)

1936

„**Fischer (Edwin)** csütörtöki hangversenyén a zsúfolt Városi Színházban, ahogy a nagy művészt körülvették

kitűnő filharmonikus muzsikuskaink, ahogy átvették tőle hatalmas művészi szellemének lelkesítő tüzet: újra szinte megelevenedett előttünk a Bach-muzsikának ez az éltető atmoszférája, az a gyönyörű zenei közösség, melyben a zenészek kibontották végtelenbe ragadó fantáziájának szárnyait. (...) Az est élményszerűségét azonban még csak fokozta, hogy ezúttal Fischer – a második számban, a *c-moll kétzongorás versenyműben* – nem kisebb művészegyéniséget kapott partnernek, mint **Bartók Bélát**. A nagy magyar zeneszerző is – akárcsak Fischer – a zongorahangszerben a zene költészetének egyetemes tolmácsát tiszteli. Ami egyébként magától értetődik, hiszen éppen Bartók az egyetlen modern komponista, aki nem specialitásokkal, hanem valóban egy teljes, univerzális zeneköltői világgal gazdagította a zongorairodalmat. Ez visszatükröződik Bartók kifejezőerőben felülmúlhatatlan zongorajátékában is.”

(Tóth Aladár, 1936. február 28.)

„1936. február 27-én nagyszerű zenekari est zajlott le a Városi Színházban Bartók Béla és Fischer Edwin közreműködésével. Ezen a hangversenyen Bartók és Fischer együtt játszott Bach *c-moll kétzongorás versenyt*. (Bartók Béla ült az első zongoránál.) Hosszú vita folyt erről, mindkét művész szerényen a másokra hátrította, hogy a prímét játssza. Végül is Fischer szava döntött, aki a következőket mondotta: »Ahol Bartók Béla játszik, csak ő lehet a prímás, Fischer Edwin pedig a szekundáns«. A kétzongorás versenynek olyan óriási sikere volt, hogy a két művésznak a teljes művet meg kellett ismételnie, amire harmincéves rendezői múltamban nem volt példa.”

(Kun Imre)

1939

○ BARTÓK BÉLA | Fotó: Operaház Emlékgyűjtemény

„Az operaszínpad hírességei nem ritkán akkor kerülnek hozzánk, mikor a fényes név már nem jelöl hasonlóan ragyogó hangot. Talán ez is volt az oka, hogy **Aureliano Pertile** keddi első budapesti bemutatkozására meglepően kevés közönség jött el a Városi Színházba. Pedig a nagy olasz énekes még mindig pályája zenitjén áll. Orgánuma töretlen, fortéiban és pianóiban egyformán tiszta zengésű világos tenor, művészetének szuggesztivitása, lendülete pedig olyan magával ragadó, hogy szüntelenül varázslatában tartja minden hallgatóját. Pertile minden vonatkozásában a legkiemelkedőbb egyéniségei közé tartozik minden idők operaénekesének. (...) Nagyszerű Otellójáról egész tanulmányt lehetne írni.”

(Péterfi István, Újság, 1939. április 19.)

„A nyári meleg és a szezon vége sem tartja vissza a közönséget, ha kedvenceit hirdeti a színpad. **Jan Kiepura** nál alig van népszerűbb énekes a magyar fővárosnak. Évekkel ezelőtt innen indult el világhódító pályája, és mindig újabb diadalokkal tért ismét vissza. Vagy személyesen, vagy filmen állandó volt a kapcsolat, sőt most magyar felesége, Eggerth Márta révén félig hozzánk tartozónak vallja magát. Hétfőn este csaknem teljesen megtelt a Városi Színház tágas nézőtere, és már megjelenésekor lelkes ovációkkal ünnepelték a világhírű lengyel művészt. Egyik kedvenc szerepével, a *Tosca* Cavaradosijával kezdhetette meg idei vendéjáték-sorozatát.”

(Péterfi István, Újság, 1939. június 13.)

○ DOHNÁNYI ERNŐ | Fotó: Operaház Emlékgyűjtemény

1941

„Hétfőn este fejezte be **Willem Mengelberg**, a világhírű hollandi karmester öt hangversenyből álló Beethoven-sorozatát a Magyar Művelődés Házában. A ciklus nemcsak a zenei szezonnak volt kiemelkedő eseménye, hanem az újjáalakult fiatal orkeszterünknek, a Székesfővárosi Zenekarnak rendkívül hasznos és jövőjére kiható pedagógiai eredményeket is hozott.”

(Péterfi István, Újság, 1941. február 11.)

1946

„Hangversenyéletünknek következő nagy szenzációja a Magyar-Szovjet Társaság által a Városi Színházban rendezett hangverseny volt, amelyen egy addig nálunk ismeretlen szovjet zongoraművész lépett fel: **Emil Gilelsz**. Első fellépése után olyan Gilelsz-láz tört ki Budapesten, amely vetekedett a Menuhin iránti érdeklődéssel.”

(Kun Imre)

○ AURELIANO PERTILE | Fotó: Operaház Emlékgyűjtemény

1937

„1937. május 4-én megint világszenzációt jelentő csemegét kapott a budapesti közönség, amikor a Városi Színházban rendezett hangversenyen **Bartók Béla, Dohnányi Ernő és Fischer Edwin** együtt lépett fel, együtt játszották Bach három zongorára írott *d-moll zongoraversenyét*. Itt is Bartók Béla ült az első zongoránál. Már a Zeneakadémia II. emeleti 10-es számú terme is megtelt a három nagy művész minden próbája alkalmával...”

(Kun Imre)

„A legnagyobb zenei ünneppel kezdődik a szezon: **Toscanini** dirigál, s ez az előadóművészet csúcsát jelenti. (...) A kritikus is inkább csak érzéseiről, mint

gondolatairól tud beszámolni ilyenkor, a koncertet követő első pillanatban. És a külsőségeiről. Az érdekes, változatos műsorról, amelyen Vivaldi *d-moll Concerto grossója*, Beethoven *Pastoralszimfóniája*, Bizet *Arlesienne I. szvitje* és Muszorgszkij-Ravel *Egy kiállítás képei* című kompozíciója állott. A Wiener Philharmoniker Orchester remek együttese most is méltó volt Toscaninihez, akinek invencióit a legpontosabban követni és bravúrosan kifejezni tudta. A vezért és gárdáját egész este a leghatékonyabb ovációkkal halmozta el a hálás hallgatóság.”

(Péterfi István, Magyar Hírlap, 1937. október 14.)

Összefogás a 100 éves Erkel Színház felújításáért

ERKEL 100 | Fotó: Tomas Opitz

Jótekonysági gálaesttel és árveréssel kívánta az Operaház vezetősége és művészei kiegészíteni a Kormány által az Erkel Színház felújítására szánt összeget, mert ahogyan 2011 telén Ókovács Szilveszter fogalmazott: „az Erkel néppoperai hagyományai, valamint az a küldetése, hogy elérhető áron, elérhető közelségbe hozza az operát, balettet, musicalt a budapesti és a vidéki közönség számára egyaránt, mindenkinek fontos.” ErKell nekünk! címmel hirdették meg az újjáépítéshez kapcsolódó jótekonysági célú összefogást. A kezdeményezés nyitó eseménye volt a 2012. február 18-ai Erkel estély, amelyhez az opera és a balett világához kapcsolódó értékes relikviák – többek között híres énekesek jelmezeinek, valamint exkluzív festményeknek és dísz tárgyaknak – árverésre bocsátása társult. Több mint hatvan, nemzetközi híru magyar operaénekes és balettművész – köztük a jövő művészgenerációjának számos képviselője – lépett színpadra 2012. február 18-án este hét órakor

az Operaházban. A művészek fellépti díját, a jegyekért felajánlott támogatókat, valamint az esthez kapcsolódó árverés teljes bevételét az Erkel Színház renoválására és egy új balett-terem kialakítására fordította az Operaház. A különleges eseményt élőben is közvetítette a Magyar Televízió, a Duna Televízió és a Bartók Rádió – a közvetítés ideje alatt pedig adományával bárki csatlakozhatott az összefogáshoz. A nagyszabású gálaest már létrejöttében is ennek a művészi és társadalmi összefogásnak a szimbóluma volt, amelyet az is bizonyít, hogy az esemény fővédnökségét három világhírű művész, Marton Éva Kossuth-díjas énekesnő, Dózsa Imre Kossuth-díjas táncművész és Seregi László Kossuth-díjas táncos-koreográfus vállalta el. Az esten közreműködő magyar opera- és balett-sztárok mindegyike felajánlotta fellépti díját a nemes ügy javára, sőt sok művész vásárolt is a támogatói jegyekből, mivel az Erkel Színház felújítása szívügyük, és az adakozást

befektetésnek tekintik a magyar operajátszás jövőjébe. A gálaest bevételéhez a belépőjegyek megvásárlásán kívül bárki – magánember vagy cég – hozzájárulhatott. A gálán – amelynek házigazdái Miklósa Erika és Ókovács Szilveszter voltak – többek között népszerű Erkel-, Verdi-, Puccini-, Mozart-, Bizet-, Strauss- és Leoncavallo-áriák csendültek fel a Magyar Állami Operaház Zenekarának közreműködésével, a Magyar Nemzeti Balett pedig egy modern táncfantáziával lépett színpadra, míg a Táncművészeti Főiskola növendékei palotást táncoltak. A gála háziasszonya, Miklósa Erika így fogalmazott arról, milyen fontos számára és az összes magyar művész számára az Erkel Színház. „Az Erkel Színházban debütáltam Papagenaként. Óriási élmény volt ott énekelni, varázslatos az akusztikája. Az Erkel az életünk részévé vált, hiányzik nekünk, és nagyon örülök, hogy a felújításához egy kicsit én is hozzájárulhatok.”

PALOTÁS A MAGYAR TÁNCMŰVÉSZETI FŐISKOLA ELŐADÁSÁBAN AZ ERKEL ESTÉLYEN | Fotó: Csillag Pál

MIKLÓSA ERIKA ÉS ÓKOVÁCS SZILVESZTER AZ ERKEL ESTÉLY MŰSORVEZETŐI | Fotó: Csillag Pál

ERKEL 100 | Fotó: Tomas Opitz

Jazz

az Erkelben

Szerző: Pallós Tamás

○ ELLA FITZGERALD

RAY

Jóllehet Magyarországon csak az 1960-as években élénkült meg igazán a jazzélet, a műfaj már jóval korábban megjelent Budapest kulturális kínálatában. A két világháború között a New York Kávéházban rendeztek esteket, és a jazz fehér királya, Paul Whiteman is megfordult együttesével a fővárosban. (Whiteman megbízásából született a *Kék rapszódia*; 1924-ben, New Yorkban az ő zenekara mutatta be George Gershwin művét a szerző zongorajátékával.)

A cseh–osztrák–amerikai Ernst Krenek stílusreformáló, *Húzd rá, Jonny!* című jazzoperájának hazai premierjére 1928-ban a Városi Színházban került sor. Az épület az ország legnagyobb „hangversenytermeként” 1938-ban jazzszorozatnak adott otthont. 1948–49-ben még tartottak a színházban néhány koncertet, aztán elsősorban kultúrpolitikai okokból a keleti blokkban nemkívánatos vagy éppen a tűrhatáron álló „amerikai zene” egy időre lekerült a műsorról.

Louis Armstrong nagy sikerű és utóhatását tekintve áttörést hozó 1965-ös népstadionbeli koncertjét követően a

GOODMAN
FLANAGAN

KENTON

jazz hőskorának képviselői közül egyre többen látogattak el Magyarországra, a legjelentősebb blues- és jazzkoncerteket pedig az Erkel Színházban tartották. A sort 1968-ban Ella Fitzgerald nyitotta, Count Basie, Dizzy Gillespie, Oscar Peterson folytatta, jött Lionel Hampton, Ray Charles, Charlie Mingus, Art Blakey, Thelonious Monk, Stan Kenton, Stan Getz, Benny Goodman... Az első átfogó magyar jazzkönyvet jegyző Pernye András, a Magyar Nemzet zenekritikusa a műfaj krónikásaként jegyzetekbe foglalta koncertélményeit.

„Mindent tud, amit előadóművésznek tudnia lehet és érdemes. Személyes varázsa ellenállhatatlan, jóllehet ennek érdekében semmit sem tesz. Csak énekel. (...) Az Erkel Színházban nyújtott teljesítményére, a művészetnek erre a szinte már mágikus magaslatára senki sem számíthatott. Ha esetleg ki tudjuk is kapcsolni a személyes varázst, a teljes értelemben való jelenlétet, ha egyáltalán képesek vagyunk őt életben úgy hallgatni, mintha hanglemez volna – mondom, még ebben az esetben is élete egyik csúcspontjának kell tartanunk budapesti koncertjét” – írta Ella Fitzgerald pesti bemutatkozásáról. Ugyanilyen lelkesedéssel szól az énekesnő 1970-es Erkel színházi fellépéséről is: „Maga a testet öltött

előadó-művészet: mindegy, hogy mit csinál, figyelni kell rá. Ha ő áll a pódiumon, csakis az történhet, amit ő akar. Ötvenkét életéből harminchatot pódiumon töltött, pályafutása egyenletesen és töretlenül ívelt felfelé mind a mai napig. (...) Ella Fitzgerald alaposan megharcol azért, hogy a jó muzsika eleven közegét megte-remtse, hogy az Erkel Színház több mint kétezer hallgatóját egyakarátú közösséggé tegye. (...) A *Summertime* – mint minden Fitzgerald-koncerten – ezúttal is kicsit más volt, mint bármikor ezelőtt, de itt és most megint ez volt a leggyönyörűbb.”

Utóbbi megjegyzéséről bárki megbizonyosodhat, ugyanis a kivételes est felvétele megjelent lemezen is. A műfaj hívei körében nagy becsben tartott lemeznek köszönhetően Budapest, illetve az Erkel Színház a nemzetközi jazztörténet része lett.

Pernye András következő beszámolója Count Basie-ről, a swing stílusú big band nagymesteréről szól: „Elgondolható, hogy az Erkel Színházat néhány napja zsúfolásig megtöltő közönség felfokozott várakozással és a régi ismerősnek kijáró szeretettel fogadta Count Basie nagyzenekarát. (...) Count Basie játékában ma is érezhetjük a húszas-harmincas évek fordulóján

FITZGERALD

WHITEMAN

felvirágozott harlemi iskola nyomait – de ezt az iskolát lényegesen túlhaladja azzal a csak reá jellemző takarékos és ugyanakkor végtelenül lényegre tapintó improvizációs módszerrel, amely egyetlen szempillantás alatt beállítja, szuggesztíven ránc sugározza az igazi blues világot. (...) Basie beszél a zongorán.”

A színház történet jazzközjátékainak sorából mindenképpen említést érdemel az 1971. november 1-jei, világviszonylatban is különleges zenei csúcstalálkozó: „Valóságos jazzfesztivál volt hétfőn az Erkel Színházban. Minden túlzás nélkül nagy jelentőségű koncertnek tarthatjuk a magyar jazzéletben. A műsor első felében Dizzy Gillespie szextettje, a másodikban Duke Ellington nagyzenekara játszott.” Pernye beszámolója az eszményi tökéletességű trombitavirtuozitásról

és az ellingtoni örömmzenélésről szól. Hasonló hevülettel vallott a visszatérő Oscar Peterson estjéről is: triójának Erkel színházi koncertje a jazzmuzsika apoteózisát jelentette...

A hetvenes évek e hiánypótló jazzestjei a kényszerű szünetet, több évtizednyi űrt áthidalva mondhatni az utolsó pillanatban hozták el hozzánk a könnyebb (?) komolyzene és az improvizáció már öszülő halántékú, legendás nagyköveteit.

ELLA

○ BÁNK BÁN (1969) - AGAI KAROLA
Fotó: Operaház Archivum

○ BÁNK BÁN (1969) - KOMLÓSSY ERZSÉBET
Fotó: Operaház Archivum

Kísérteni a lehetetlent

Szerző: Papp Tímea

ESzögezzük le mindjárt a legelején: gyakorlatilag lehetetlen az a vállalás, hogy az Erkelről elnevezett színház 1953-as megnyitása óta eltelt hatvan évének legemlékezetesebb estéit röviden összefoglaljuk. Ezek a falak őrzik megannyi, a magyar zene- és táncművészethez kapcsolódó momentum emlékét, az ott fellépő művészek és a házban dolgozók szakmai életéhez kapcsolódó jeles dátumot – és természetesen a nézők személyes élményeit, amelyek kötődhetnek jeles előadáshoz, ám abszolút privát pillanathoz is. A távirati jelleg is teljesen kizárt. Még egy listászerű felsorolás is oldalakat tenne ki. Mert bár hatvan év rövid idő egy ország történelmében, de nagy idő nem csupán egy ember, de egy színház életében is, hiszen minden évadkezdő *Bánk bán* vagy *Hunyadi László*, minden egyes bemutató, felújítás, új betanulás, új beálló, szerepedüt, beugrás, jubileum, vendéggjáték, vizsgaelőadás eseményszámba ment meg. Persze, volt, hogy a repríz inkább „homlokzati tatarozást” jelentett,

s a sokat használt, megtaposott ösvény felgereblyézését – hogy egy 1988-as *Film, Színház, Muzsika*-beli írást idézzünk –, a vendégművész pedig nem váltotta be a hozzá fűzött nézői reményeket, ez azonban szükségszerűen hozzátartozik egy színházi üzem működéséhez.

Miközben az évkönyveket lapozgatjuk, a korabeli sajtóban megjelent cikkeket, ajánlókat, beharangozó interjúkat, riportokat vagy utólagos kritikákat olvasgatjuk, néhány sor után átjárhat bennünket annak az izgalma, hogy mi csoda estéknek adott otthont az egykori Köztársaság tér. Olyannyira, hogy tulajdonképpen szeretne az ember beülni egy időgépbe, hogy láthassa azokat a művészeket erejük teljében, akiknek a hangját egy generáció már csak digitális hanghordozón ismerheti, vagy találkozzon azokkal a pályakezdő ifjakkal, egykori zeneakadémiai vagy balettintézeti növendékekkel, színművészeti főiskolás rendezőhallgatókkal, akik ma vannak a csúcson.

Vastag, színes és rendkívül gazdag az Erkel Színház fotóalbuma. Üssük fel kedvcsinálóképp néhány oldalon, és azt találjuk: se szeri, se száma azoknak a magyar operaénekeseknek és balettművészeknek, akik itt léptek először közönség elé, a vendégek pedig kis túlzással egymásnak adták a kilincset, akik az adott estét gyakran kiemelték a hétköznapi előadások közül.

Érkeztek a határokon belülről és kívülről, szomszédos országból és távoli földrészekről. Sokan jöttek a vidéki színházak operatagozataitól, egy-egy operettben vagy daljátékban azonban a prózai színpadokról vagy a televízióból ismert kedvencek is rendszeresen játszottak az Erkelben. Volt, aki nem tudta, kikkel fog együtt játszani, énekelni, mert épp csak egy-két lejáró próbát kapott, míg mások hosszabb időt tölthettek együtt a társulattal, néhány kiváló karmesterrel pedig a műbetanulási folyamatában már együtt dolgozhattak a budapesti művészek. Aztán voltak társulatok, akik nem a Magyar Állami Operaház előadásában működtek közre, hanem egy-egy este erejéig, fesztivál vagy más kulturális esemény keretében láthatta őket az Erkelben a közönség. A Budapesti Művészeti Hetek vagy a Szovjet Kultúra Napjai, a Nagy Októberi Szocialista

○ BÁNK BÁN (1983) - HORVÁTH BALINT, PITTI KATALIN | Fotó: Operaház Archivum

○ HUNYADI LÁSZLÓ (1972) - FORGÁCS JÚLIA, SZIGETI LÁSZLÓ | Fotó: Operaház Archivum

○ HUNYADI LÁSZLÓ (1972) - ZSIGMOND GABRIELLA, RÓKA ISTVÁN | Fotó: Operaház Archivum

Forradalom, a Győzelem Napja ünnepi műsorainak apropója mára nem létezik, az évkönyvek lapjai azonban ezeket is őrzik, épp úgy, mint a legendás dalesteket és koncerteket.

És akkor még a szubjektivitás faktoráról nem is beszéltünk, hiszen mindenkinek más emlékezetes. Van, aki nem is az előadásra emlékszik, hanem egy egészen személyes történetre, egy pillanatra, egy csillogó szempárra, arra a lányra vagy fiúra, akit a tömegben keresztül megpillantott, egy randevúra, egy elveszített esernyőre, az első tavaszi napsütésre vagy az első óra, valami jóra, valami bosszantóra, valami egészen kellemetlenre.

Így aztán tényleg csak arra vállalkozhatunk, hogy felvillantsunk néhány képkockát ebből a legendákkal teli múltból, hogy felidézzünk néhány nevet, címet. Mert a múlt rendkívül gazdag. Tanulságokat nem nélkülöző, de büszkeségre okot adó, és a jövőbeli sikerekhez szükséges erőt adó.

„A budapesti operaközönség napjainkban már sokkal szelídebb, mint annak idején, amikor megbuktatta Carusót vagy Galli-Curcitt. Jó publikum a pesti, hálás azokért a kitűnő vendégművészekért, akit az idén láthatott – megérdemli, hogy a jövőben még több nagy nevet, még jobb énekeseket és

táncosokat prezentáljon számára a színház vezetősége” – írta az 1971/72-es évad évkönyvében Kertész Iván. Mi pedig jó negyven év múltán is csak egyetérthetünk vele.

OPERA

Hazai vendégek

Bilcsi Tivadar a *Három a kislány* Tschöll papáját alakította hosszú évekig, a Nagymező utcából Latabár Kálmán érkezett *A denevér* Frosch börtönőrének szerepére és nyújtott emblematikus alakítást. Sárdy Jánost a *János vitéz* címszerepében láthatták, Rátonyi Róbert a francia királyt, Ladomerszky Margit pedig a mostohát játszotta Kacsóh Pongrác közkedvelt darabjában. Feltétlenül az érdekességek közé tartozik, hogy Britten operájában, a *Szentivánéji álomban* Kútvölgyi Erzsébet (az 1972/73-as évadban még f.h., azaz főiskolai hallgató szerepelt a neve mögött) és Várhegyi Teréz volt váltott szereposztásban Puck. Benedek Miklós Bobéche királyként lépett színre a *Kékszakállban*, nem kis dicsérettel: „A Nemzeti Színház művésze mint vendég, ragyogó színészi teljesítményt nyújtott a degenerált, hiú és mindig mérges uralkodó megformálásával. (...) mindvégig úgy szerepelt, mintha mindig az Erkel lett volna a törzsszínháza.” Kaphat ennél nagyobb dicséretet egy

○ SZENIVÁNYI ÁLOM (1972) - ÁGAI KAROLA, ÚTÓ ENDRE, VÁRHEGYI TERÉZ
Fotó: Operaház Archivum

próza színész egy operaítesztől? Az opera műfajába kiránduló prózai rendezők – bár valljuk be, nem voltak túl sokan – nem kerültek el a prekonceptiót és a prejudikációt. Komoly elvárásoknak kellett megfelelniük, az operakritikusok mindenképp újszerű megközelítést vártak tőlük, akár ismert, akár kevésbé játszott darabokról volt szó.

Ma már nehéz minősítő jelzőt találni arra – ezért inkább ne is tegyük –, hogy pusztán adminisztratív szempontból kiváló világjáró magyar, ám nem Opera-tag művészeink, Budai Lívia (Livia Budai-Batky néven is), Hamari Júlia, a *Lammermoori Lucia* Edgarját rendszeresen éneklő Kónya Sándor, Polgár László vagy épp Marton Éva nevét a külföldi vendégművészek között találjuk. Ha már különleges történeteknél tartunk, említsük meg azt is, hogy az *annalesekben* a magasan jegyzett külföldi vendégművész Anatolij Fokanoból néhány év alatt a legkiválóbb magyar énekesek közé sorolt Fokanov Anatolij lett.

Külföldi vendégek

„Most már csakugyan bekerültünk a világnak oly sokat emlegetett zenei vérkeringésébe. Mégpedig a kölcsönös ismerkedés jegyében. (...) Van, aki újonc nálunk, s idáig csak a híre jutott el hozzánk, de van, aki immár másodszer, harmadszer, negyedszer lép fel Budapesten” – nyugtázza Gách Marianne a Magyar Állami Operaház 1970/71-es évadának évkönyvében.

A vendégszerepléseket, különösen a külföldi művészekét mindig különönböztetett figyelem kísérte. Nagy beharangozót kaptak, a kritikák pedig szinte minden egyes alkalommal annak a mondatnak a parafrázisát változtatva kezdődtek, hogy: a kritikus nagy várakozással tekintett az előadás elé, ugyanakkor félelemmel is, mert ki tudja, hogy a hozzánk érkező világsztárt milyen énekesi kondícióban hallja, hiszen a lemezeken erőteljes hang a színpadon elgyöngülhet, erős rendezők és partnerek nélkül a színészi képesség elveszhet, a legkisebb hiba pedig egy ismert előadó esetében könnyen csalódást keltő. Egy vendégszereplés szakmailag igen fontos, hiszen egymás előtt megmérettetik vendég és fogadó egyaránt.

○ AIDA (1987) - PLACIDO DOMINGO
Fotó: Operaház Archivum

Az Erkelben dirigáló vendégkarmesterek közül Lamberto Gardelli neve megkerülhetetlen, aki a legendás Ferencsik János hívására érkezett Budapestre, és aki rengeteget tett az olasz repertoár fejlesztéséért és a zenei színvonal fel-emeléséért. Az olasz maestro 1960-ban az *Ory grófjával* debütált Budapesten, és az 1993-as *Aidáig* a törzsrepertoárhoz tartozó és kevésbé ismert operák sorát, például a *Tell Vilmost*, a *Traviatát*, a *Rigolettót*, a *lombardokat*, a *Normát*, a *Toscát*, az *Ernanit*, a *végzet hatalmát*, a *Giocondát*, a *lángot*, a *Manon Lescaut-t* vezényelte e falak közt. A jeles operakritikus, az Operaház és az Erkel Színház előadásain mindennapos vendég Kertész Iván így jellemezte a Budapest díszpolgári címével is kitüntetett Gardellit: „a színház szeretett vendégkarmestere, a romantikus olasz opera specialistája”, és ennél tömörebb összefoglalással mi sem szolgálhatunk, legfeljebb hozzátehetünk néhány állandó jelzőt: pontosan építi fel a drámai ívet, a szólistáknak biztos támaszt ad, temperamentumos, energikus, varázsos egyénisége magával ragadó.

Szintén hosszú évekig, egész pontosan két évtizedig, 1985 és 2005 között volt a dalszínház első vendégkarmestere Rico Sacconi, az olasz-amerikai karmester, aki többször visszatért az Erkelbe: 1986-ban egy Luciano Pavarottival adott *Bohéméletet* vezényelt, aztán jött *Nabuccóra*, *Rigolettóra*, *Manon Lescautra* (és mellette persze az Operaházban is dirigált).

1973 februárjában járunk, és így írt valakiről a recenzens: „Igazi világsztár járt Budapesten, a '70-es évek legünnepelebb tenorja. Nem éretlenül és nem kiöregedetten, hanem *in floribus* jött el hozzánk, és úgy énekelt, hogy mindenkit bámulatba ejtett.” „Az utóbbi esztendő egyik legnagyobb énekesé,

talán az évtized legkiválóbb tenoristája, akinek februári Cavaradossija még a legpesszimistább operalátogatók hitét is visszaadta e műfaj értelmében és jövőjében.” „A fiatal énekestán budapesti bemutatkozása igazi diadal volt.” Kiról lehet vajon szó? Segítségképp jöjjön egy interjúidézet: „Ma sem mondtam le arról, hogy karmester legyek (...) Elhatározott szándékom, hogy amikor eljutok a csúcsra, énekesi képességeim-lehetőségeim teljességére, akkor visszavonulok. Nem várom meg a hanyatlás éveit, nehogy a közönség jó emlékeit elhomályosítsam. S akkor kezembe veszem a dirigensi pálcát.” Szabad a gazda? Plácido Domingóról van szó, aki még mindig nem vonult vissza – nagy szerencsénkre –, de már jó ideje vezényel is.

Az akkor harminckét éves tenor nem sokkal 900. fellépése előtt érkezett Budapestre, ahol pontosan hetvenedik alkalommal bújt Cavaradossi jelmezébe. Arra a kérdésre, hogy miért épp ezzel a szereppel vendégszerepel a legtöbbet, így válaszolt: „Mert a turnékon kevés idő jut próbákra. A *Toscát* mindenhol játsszák, és a színpadi járáskor csaknem mindenütt egyformák benne.” Egy dolog azonban 1973. február 16-án este más volt. Katona Lajos százötvenes énekelte a sekrestyést, és e jubileumi alkalomból Domingo nem csupán gratulált neki, de a *Che fai?* helyett magyarul kérdezte a színpadon: *Mit csinálsz?*

Tudni lehetett, hogy Domingo nem ismétlés típus, addigi karrierje során a levéláriát csak Belgrádban ismételte meg. És Budapesten is megtette a partnerei és a nézők miatt: „Ezentúl már a budapesti közönséget is a legjobbak közé sorolom. Csodálatos este volt! Boldog vagyok, hogy ezt is megéltem!” – fogalmazott a művész,

aki 1987-ben egy *Aida*-előadásra tért vissza az Erkelbe, ahol Amnerisként Jelena Obrazcova volt a partnere. De ugorjunk vissza egy rövid időre 1973. február 16-a környékére, hiszen azokban a napokban, vasárnaptól szombatig valósággal egymás sarkára hágtak a vendégénekesek az Operaház meg az Erkel Színház színpadán. Énekelt Domingón kívül Nyikolaj Orgenics, Ticho Parly, Klara Barlow, Leonie Rysanek, és még Lucia Stanescut is várták, de ő közvetlenül az előadás előtt lemondta a fellépést. És ami ma már szinte elképzelhetetlen: a Rysanek-féle *Tosca* kivételével minden vendégjátékra bérletben került sor. Az osztrák szoprán alakítása revelációszerűnek hatott, osztatlan sikert aratott, a kritikus sem tartotta vissza elragadtatását: „Leonie Rysanek azok közé a nagy művészek közé tartozik, akik visszaadják az embernek az operaműfajba vetett – s oly gyakran megtépzott hitét.”

A „három tenor” további harmadait sem csupán a Népstadion közönsége bravózhatta. José Carreras 1976-ban, karrierje kezdetén járt először Budapesten, *Az álarcosbál* és a *Bohémélet* Riccardo, illetve Rodolfo szerepeiben mutatkozott be, ezt követte a *Lammermoori Lucia* Edgarja, majd a *Don Carlos* címszerepe. Luciano Pavarotti nevét a hatvanas években még nem jegyezték meg, 1986 tavaszán azonban annál inkább, amikor talán legkedvesebb szerepében, a *Bohémélet* Rodolphjaként lépett az Erkel színpadára. Bár ünnepelelt sikert aratott – tanítványával, a Musette-et éneklő Madelyne Renée-vel –, két nem oly apró dolgot azért a magyar kritikusok felróttak neki: azt, hogy áriáját fél hanggal lejjebb transzponálta, és azt, hogy alkata finoman szólva sem könnyíti meg a szerepformálást.

○ LAMMERMOORI LUCIA (1966) - RENATA SCOTTO, RÉTI JÓZSEF
Fotó: Operaház Archivum

Valljuk be, egy tenornak, pláne egy olasz tenornak nincs könnyű helyzete: a nagy elődökhöz méltó, külsőt és hangot illető csodát várjuk tőlük. Amikor a hetvenes években Carlo Bergonzi lépett fel, róla azt írták, külseje nem predesztinálja erre a szerepkörre, nem ideális hosszserelmesnek, színészi játéka viszont kiemeli pályatársai közül. Etalonnak számított Mario Del Monaco is, aki 1969-ben, 54 évesen járt az Erkelben. Az ő hangjáról akkoriban éles viták folytak Európa-szerte, de a magyar közönség a fiatal, hanglemezről ismert Del Monacót hallhatta Otello, majd a későbbi években Sámson, illetve Canio szerepeiben.

○ BOHÉMÉLET (1986) - LUCIANO PAVAROTTI, KINCSES VERONIKA, RICO SACCONI, MADELYN RENÉE, POLGÁR LÁSZLÓ
Fotó: Mezey Béla

Nem volt azonban ilyen szerencséje az épp várandós Montserrat Caballénak 1971 kora nyarán *A trubadúr* Leonórájaként és a *Bohémélet* Mimijeként. (Talán azért sem, mert magas mércét állítottak elé kollégái. A katalán szoprán fellépését megelőző hetekben

○ DON CARLOS (1977) - JOSE CARRERAS, MELIS GYÖRGY, PENKA DILOVA
Fotó: Operaház Archivum

a pályája csúcán lévő „fekete Vénusz”, Grace Bumbry énekelte kiválóan Amnerist és Ebolit, míg Renata Scotto szintén két szerepben, Lammermoori Luciaként és Mimiként kápráztatta el a publikumot.) Közrejátszott ebben hanggi indiszponáltsága mellett termete is: „Szép arcú, korunk ismert sztárjaival ellentétben túlságosan testes, ezt a század elején és a múlt században még megbocsátották az opera színpadán, ma azonban a közönség az énekes színészi képességét, adottságát is figyeli, a vizuális élményt is szomjúhozza. Főként ilyen drága, felemelt helyáráért.” A közönség magyar partnereit sokkal nagyobb ovációval fogadta a korabeli beszámolók szerint. Caballét megviselte a sikertelenség: „Tudom, és sajnálom, hogy Leonórárnak ezúttal nem jól sikerült, nagyon elégedetlen vagyok önmagammal.”

Kevés külföldi vendégrendező számolhatunk össze, közülük ketten azonban elérték azt, hogy az operáról mindenkinek legyen véleménye. Az Erkel színházi csata címet adta Molnár

Gál Péter az *Élet és Irodalom*ban megjelent *Don Giovanni*-kritikájának. Ebből idézünk: „A csata lezajlott. Ljubimovot kifütyülték. Hihetnők: ez udvariatlanság. Nem az. Egészséges kifejezése a nemtetszésnek. Örök joga a nézőnek. Fülelnek kellemesebb a színházi fütyty a gépiessé tett ütemes tapsnál. Ugocsa nem koronázza meg Ljubimovot, aki megfelel a nagyvilágnak. Ugocsának azonban van igazsága: tetszés ügyében tekintélyre hivatkozni számátság. (...) Ameddig egy *Don Giovanni*-rendezés körül csapnak egymásnak az indulatok, addig van jó világ. (...) A színházi szerkezet megváltozása mindig a társadalom szerkezetének megváltozását tanúsítja. Nem izlésönként helyeztetni ide vagy oda a zenekart. A helyét kereső mai színház változtatja rohamállásait.”

1982 őszén felfokozott várakozás övezte a Mozart-opera új rendezését, az előadás azonban a megszokottak ellenében ment. Hiába a kiváló énekesi és karmesteri teljesítmények, ha ott a díszletek nélküli, szalmával felszórt színpadra került a zenekar, akiket a moszkvai Taganka Színházból érkezett Jurij Ljubimov megpróbált tevékenyen bevonni az előadásba. A már többször citált Kertész Iván tárgyilagosan közelít a látottakhoz: „Van egy erősen megkérdőjelezhető, nem egységes alapkonceptiója, felbukkannak benne bosszantó félreértések és hibák, egyes színpadi szituációk pedig megoldatlanok maradnak. Ám ugyanakkor nagyon izgalmas színházat látunk, a rendező ragyogó ötletekkel fűszerezi a játékot, és a zenét majdnem mindvégig érvényesülni hagyja.”

Alig egy évtizede ennél jóval több indulatot váltott ki a Katharina Wagner rendezte, Jurij Szimonov vezényelte *Lohengrin*, amiről Fodor Géza így

vélekedett: „A *Lohengrin*-felújítás különös élményt kínál. Az előadás egyidejűleg két síkon zajlik: egyfelől a Wagner-zene droghatásáról lemondó, de a Wagner-zene intenzív átélhetőségét mégis biztosító zenei interpretáció, másfelől az életproblémák ellentmondásos wagneri stílzálásának-mitizálásának radikális kritikáját adó színjáték síkján. Kétségtelen: a nem szervesen fejlődő és nem *up to date* magyar operajátás ilyenre nem készítette fel a közönséget, s ezért a reflektálatlanul csodált remekmű problematizálása sokkolja konzervatív többségét. De aki tud a művészet és a történelem, a művészet és az élet, a művészet és a világ nem éppen egyszerű és törésmentes viszonyáról, annak számára a két egymással ellentétes ábrázolás egyidejű befogadása, a két ellentétes élmény interferenciája komplex, izgalmas, sőt pompás művészi élvezet lehet.” Azt már döntsük el mi magunk, egy ilyen esetben hová billen a mérleg nyelve, a minden nem-historikus ábrázolást kifütyülőknél vagy a másik oldalnak adunk igazat.

○ AIDA (1971) - GRACE BUMBRY | Fotó: Operaház Archivum

○ A PRÓBA (1982) | Fotó: Operaház Archivum

BALETT

Míg a kortárs magyar operák bemutatóit elsősorban az Operaházban tartották, a kortárs, modern magyar balett új előadásainak nem egy alkalommal *A hattyúk tavát* és más klasszikus orosz (szovjet) táncműveket repertoáron tartó Erkel Színház adott otthont.

E kompozíciók közül a legnagyobb hatású, leghosszabb utóéletű – nemzetközi szinten is, hiszen több országban bemutatták, és négy televízió készített belőle filmet – a *Próba* volt. A zenét Presser Gábor szerezte és állította össze Bach-művekből, a koreográfiát Fodor Antal jegyezte. Az előadást vegyes érzelmekkel fogadták: „Az előadók: minden dicséretet megérdemelnek! Teljes erőbedobással hozzák tudásuk javát, színészi ábrázoló erejüket.

○ A PRÓBA (2005) | Fotó: Mezey Béla - Operaház Archivum

Emlékidezés

○ A PRÓBA (2005) | Fotó: Mezey Béla - Operaház Archivum

Metzger Mária (sic!) szólói bravúrosak, fölényes technikai tudása mellett felcsillantotta jellemformáló készségét. Szakály György – Júdás – szemképrázató forgásokkal, nagy egyensúlyérzéssel, sőt drámaisággal tűnt ki. Lőcsey (sic!) Jenő Zeffirelli, Pasolini kamerájára méltó Jézusfigura. A *Próba* előadása után több fiatal néző beszélt egyfajta kritikával az előadásmód és a fogadtatás sznobizmusáról. Csak úgy értek velük egyet, hogy vitatkozom is egyúttal. Valóban sznobizú a darab. De ne ítéljük el ezért! Végül is talán sok ezer tizenéves ismeri meg – a számára azelőtt ismeretlen – táncműfajt azáltal, hogy Presser szintetizátorzenéjére, „rockbalettjére” kíváncsi...”

Fodor több saját kompozíciót is színre vitt a társulattal. A *Viva la vita* Vivaldi-, Bozay-, Penderecki- és Rossini-művekre

készült, a balett nyelvére fordította Mahler *Gyermekgyászdalait*, a *Látomások* („műfaja szerint Elő- és utójáték *A csodálatos mandarinhoz*) Márta István klasszikusokból (Bartók, Muszorgszkij, Csajkovszkij, Albinoni) összeállított zenéjére készült.

Vukán György nem csupán írta, hanem vezényelte is a *Derby* (koreográfus-rendező: Nagy Péter), *A lovakat lelővik, ugye?* című regényből készült balettet, sőt zongoraszólistaként az előadásokban is közreműködött. Jártak itt holland koreográfusok, műsorra tűztek Kylian-kompozíciókat, de Seregi László, Eck Imre, Barkóczy Sándor nevével is találkozhatunk a színlapokon, a sokszínűségére tehát nem lehetett panasza a kiváló művészeket felvonultató balettegyüttes közönségének.

○ A PRÓBA (1982) | Fotó: Operaház Archivum

Márciusi megnyitó az Erkel Színházban

Három hazai balett-társulat közös estje nyitotta meg a 2007 óta zárva tartó, közel 2000 fős közönséget befogadó Erkel Színházat, amely a rekonstrukció első ütemének befejeztével, március 1-jétől június 9-éig nyolcvanegy estén várta a közönséget.

„Az Erkel jelszava a hozzáférés. Aki a magyar operakultúrába adópénzt ad bele, bárki ebben az országban, hozzáférhessen a népszerű operákhoz, balettelőadásokhoz és koncertekhez” – foglalta össze a megnyíló intézmény küldetését 2013 tavaszán Ókovács Szilveszter, hozzátéve: egyértelmű, hogy nagy az igény az Erkelre, hiszen elővételben már most szépen fogynak a tavaszi előadásokra szóló jegyek. Ókovács Szilveszter, L. Simon László kulturális államtitkár, valamint Mozsár István mb. ügyvezető és műszaki igazgató együtt vezették körbe a sajtó képviselőit és a megjelent művészeket a felújítás alatt álló épületben, ahol a Valentin-napra való tekintettel minden résztvevő *I love Erkel* feliratú kítűzöt kapott. Mozsár István és a kivitelezési munkákat végző Laki Zrt. képviselője, Béres Lajos megmutatta a jelenlévőknek a színház elsőként megújuló részzeit.

01

A színház egy olyan burkolatot kap, amely a tavaszi 81 előadás méltó színrevitelére alkalmas, jelentős átalakuláson mennek át az utoljára 1961-ben felújított színháztechnikai berendezések, de kicserélik a teljes vezetérendszer és a vizesblokkokat, valamint átépítik az öltözők nagy részét. Mozsár István elmondta, hogy az első rekonstrukciós szakasz célja a művészeti munkát leginkább támogató épületrészek rendezetlansége, úgy, hogy közben megóvják az Erkel Színház műemlékként is fontos részzeit, pl. az emeleti nagybüfé két óriásfreskóját. A bejárás végén a színházon levettették az *I love Erkel* című zenés fotómontázst, amelyen az Operaház művészei és munkatársai láthatók a színház különböző tereiben – többségük a magánéletben is egy párként mosolyog a kamerába.

Az Erkel mint online közösségi tér

Az Erkel Színház missziója, hogy közösségeket szólítson meg, és elérje a legnépszerűbb online közösségi portál operakedvelő látogatóit is. A 101 éves

Erkel Színház újranitásának tiszteletére az évad végéig minden este az aznap esti produkcióval kapcsolatos posztot kedvelők közül az első 51 látogató, összesen 101 fő (ötven pár és egy egyéni látogató) 101 forintos belépővel tekinthették meg az előadást. A „facebook-olt” jeggyel rendelkező közönség külön, a portálról elnevezett karzaton foglalt helyet. A karzat bevezetését a webes felületen február 14-én, Valentin-napon, a szerelmeseket megszólító *I Love Erkel* facebook-kampány támogatta meglepetésekkel.

Nyitóelőadás március elsején

Pas de trois – hármas, trió a táncszínházban. Az Erkel Színház megnyitását közös esttel ünnepelte a hazai táncszakma: a Magyar Nemzeti Balett, a Győri Balett és a Pécsi Balett három egyfelvonásosát tekinthették meg a kapuit kitérő színház első vendégei. A különleges kínálatban a Győri Balett a Liszt zenéjére, Fodor Zoltán által koreografált *Magyar Rapszódia*t, a Pécsi Balett a *A Jó és a Rossz kertjéből* című Cameron McMillan-koreográfiát, a Magyar Nemzeti Balett pedig Lukács András táncszínházi alkotását, az *Örvény* című produkciót mutatta be. A próbaüzem június 9-éig tartott, az Erkel Színház repertoárján pedig családi szórakozást ígérő darabok: a *János vitéz* és a *Pomádé király új ruhája*, valamint népszerű operák: a *Don Giovanni*, az *Aida* és a *Don Carlos* szerepeltek. A rövid évadban az Operaház idei Kamaraénekes címmel kitüntetett énekesei: Sümege Eszter, Várad Zita és Bretz Gábor mellett nemzetközi híru operaénekesek, többek közt Komlósi Ildikó is fellépett. Márciusban a *Primavera* nevet viselő sorozat a vidéki színházak operatársulatait vonultatta fel, amelyek vendégszereplésük alkalmával legfrissebb darabjaikat mutatták be az Erkel Színház közönségének.

○ BÉRES LAJOS A LAKI ZRT. VEZÉRIGAZGATÓ HELYETTÉSE ÉS ÓKOVÁCS SZILVESZTER ALAÍRJÁK A KIVITELEZÉSI SZERZŐDÉST | Fotó: Tomas Opitz

○ FACEBOOK KARZAT | Fotó: Herman Péter

○ I LOVE ERKEL KAMPÁNY
Fotó: Csillag Pál

○ I LOVE ERKEL ÉPÜLETBEJÁRÁS
Fotó: Csillag Pál

○ PAS DE TROIS - KISS JÁNOS, SOLYMOSI TAMÁS, VINCZE BALÁZS | Fotó: Herman Péter

Zárástól nyitásig

Az Erkel Színház környékén lakók és az arra járók 2013 tavaszán és nyarán komoly és látványos változásokat tapasztalhattak. Tavasszal elkezdett benépesülni a tér, hiszen elkezdődött a próbaüzem, amelynek ideje alatt balett- és opera-előadások kerültek repertoárra, a nézők között pedig jelentős számban voltak a fiatalok. A nyáron és az ősz elején kezdetben kordonok kerítették körbe a felállványozott épületet, amelyről védőmolínók lógtak, aztán ezek szép sorban eltűntek, és a szomorú szürkeség, a málló vakolat helyett makulátlan fehér külsőt kapott a ház. Az időszámítás megváltozott, a tűnt idő jelenre váltott. Szerző: Papp Tímea

Mi épül itt?

EAz Erkel Színház 1911. december 8-án Népoperaként nyitotta meg kapuit Budapest második dalszínházaként, ahol előadásról előadásra 3200 néző tapsolhatott a művészeknek. Az épületet az évtizedek során művelődési háznak, mozinak és varietének is használták, sőt még bokszmeccset is rendeztek benne a '30-as években. 1951-ben került az Operaház felügyelete alá, 1953-ban kapta az Erkel Színház nevet és lett az Opera második játszóhelye, sőt 1980 és 1984 között, az Operaház rekonstrukciója alatt itt játszott a társulat. Az Erkel Színház az eltelt évtizedekben számos nagy jelentőségű bemutató és vendéjáték színhelye volt, bár az itt dolgozó művészek és a háttér-személyzet egyre romló technikai feltételek közepette próbált megfelelni a közönség igényeinek. Most azonban esély van arra, hogy új fejezet nyíljon az Erkel Színház életében. Az épületet

1961 óta nem újítták fel jelentősen; 1996-ban már be akarták zárni, sorsáról, a renoválásáról vagy bontásáról és újjáépítéséről pedig 2002 óta több kormány is döntött.

2005 januárjában például így szólt a fáma: „Várhatóan még idén tavasszal kiírják az előpályázatot az Erkel Színház felújítására, s ha minden jól megy, 2006 februárjában kerül sor a szerződéskötésre” – mondta Szinétár Miklós, a Magyar Állami Operaház intendáns-főigazgatója. „A beruházást PPP (Public Private Partnership) keretében, magánbefektető bevonásával kívánják finanszírozni – ezt alkalmazták a Művészetek Palotája esetében is. Az intézmény megmaradna állami tulajdonban, s úgy törlesztenének, hogy az épületet visszabérlik évente 120 előadásra az Opera számára. A fennmaradó napokon az új befektető hasznosítaná az épületet. A felújítás során a térség egyik legmodernebb színháztechnológiáját kívánják megvalósítani:

az oldalszínpad kialakítása az egyetlen modern színházterem létrehozását jelentené.” Tegyük még hozzá, hogy a rekonstrukciót a 4-es metró megvalósításával és – az akkor még – Köztársaság tér átépítésével egyidejűleg tervezték. Az elképzelések szerint az Opera 120 napot játszott volna évenként, a többi napon pedig a befektető saját céljaira használhatta volna az épületet. Az előpályázatra a TriGránit Fejlesztési Rt. Leányvállalata, a Duna Sétány Színház Kft. a Művészetek Palotáját tervező Zoboki, Demeter és Társaik Építészirodával közösen nyújtotta be terveit, szintén közösen indult a Madách Színház és a Budapesti Operettszínház felújító Mátyi Építész Stúdió Kft., valamint a Közép-Európai Építő és Szerelő Kft., míg a harmadik pályázó, egy belga befektetői csoport egy 56 emelet magasságú, felkiáltójelet formázó épületben gondolkodott. Óriás felkiáltójelet épület nem lett, az írásjelet viszont – figyelmeztetőként – több helyre is ki lehetett

volna tenni az Erkel Színházban: az egyre kevésbé terhelhető, korszerűtlen színházépületre, a melléképületekre, a művészöltözőkre. A megnyugtató ponttal azonban nem zárulhatott le a történet, inkább csak a kérdőjelek sokasodtak.

2006 nyarán Vass Lajos miniszteri biztos statikai vizsgálatot rendelt el, ennek következményeképp csak október 7-én, a *Coppélia* című balettel kezdődhetett el az immár nem életveszélyes Erkel évada. A bezárás előtti utolsó szezon, aminek a miniszteri biztos szerint két oka volt: egy meghajlott vas tartószerkezet, valamint a színház ötven-hatvan százalékos látogatottsága.

Baletttől balettig

2007. június 30-án tehát bezárt az Erkel Színház: a *Kortárs csillagaink – Lépcsőről lépésre* volt az utolsó előadás. A több fiatal koreográfus munkáit bemutató

modern balettest utolsóként Kerényi Miklós Dávid *Na de tényleg?!* című kompozíciója volt. A táncművész-koreográfus 2011-ben így nyilatkozott arról, mi inspirálta őt a munkára: „Úgy éreztem, nem lehet szó nélkül elmenni amellett, hogy egyszerűen becsuknak egy százéves színházat, ahol esténként kétezren néztek minket, és ahol mi is a fél életünket töltöttük. Szomorú büszkeséggel tölt el, hogy az Erkel függönye utoljára az én darabomra gördült le négy éve.” Ezt még követte a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem opera tanszakosainak vizsgálója Leoncavallo, Donizetti és Smetana műveiből (*Bajazzók, Szerelmi bájjal, Az eladott menyasszony*), majd végleg lakat került a házra. Illetve mégsem, mert statikus engedéllyel bár, de a közönség elől elzárva az Opera előadásaihoz próbateremként szolgált.

Mindeközben a sokismeretlen egyetlen nem lett megoldása. Hol

HUNYADI LÁSZLÓ (2013) | Fotó: Herman Péter

DON CARLOS (2013) | Fotó: Herman Péter

ÖT TÁNC (2013) | Fotó: Nagy Attila

POMÁDÉ KIRÁLY ÚJ RUHÁJA (2013) | Fotó: Csibi Szilvia

HÁRY JÁNOS (2013) | Fotó: Csibi Szilvia

arról szoltak a hírek, hogy 2012 őszére elkészül egy multifunkciós épület, ahol 180 napig játszhat az opera, és hamarosan kiírják a beruházói pályázatot (2008. szeptember); hol arról, hogy egy kormányhatározat értelmében az Új Erkel Színház is a kormány hosszú távú fejlesztési közé került (2009. október); hol meg arról, hogy reális esély van arra, hogy egy, az operával közös intendantúrájú, ám önálló ügyvezetőjű és főzeneigazgatójú Erkel még 2011-ben megnyíljon (2011. január). A 2011/2012-es évad megnyitóján Ókovács Szilveszter kormánybiztosként reménykedett abban, hogy egy felújítást követően 2012 decemberében, az épület megnyitásának 101. évfordulóján megnyílhat ismét az Erkel. A kormány két évre 1,7 milliárd forintot szánt a munkálatokra, azaz az épület előadások tartására alkalmas állapotra történő felújítására.

Az „évtized lehetőségét” is magában hordozó felújítás következtében a színpadnyílástól hátrafelé található részre, azaz a *backstage*-re igyekeztek koncentrálni, arra, hogy komfortosak legyenek az öltözők, elkészüljön egy forgószínpad, a kézi díszlethúzást pedig gépire cserélik, és legyen arra

mód, hogy a fejlesztés alapjainak köszönhetően a jövőben egy 21. századi, minden igényt kielégítő technikai *upgrade* könnyedén megvalósulhasson, tehát legyen oldalszínpad, a tetőre felhúzható próbaterem, újabb intelligens lámpák (és a kívánságlista folytatható). Ami azonban még ennél is fontosabb: az Erkel Színház a felújítást követően kulturális találkozási ponttá válhat.

2012 februárjában sor került az *Erkel nekünk!* gálaestre, amelyen fiatal és már bizonyított operaénekesek és balettművészek léptek színpadra, zajlott egy jótekonysági árverés, amelyek tételei között exkluzív jelmezek, kellékek és képzőművészeti alkotások voltak. Az ezekből, továbbá az Operabál bevételeiből befolyt összegek is az Erkel Színház számláját gyarapították.

A bezárt Erkel nem csupán próbahelyként, de raktárként is funkcionált: körülbelül kétszáz ezer jelmezt tároltak itt. Az Országos Színház-történeti Intézet és Múzeum munkatársai válogathattak köztük először, akik több teherautónyit szállítottak el, hogy a legértékesebb relikviák állagmegóvását elvégezzék, és a jövőben kiállításokat rendezzenek belőle. Őket követték az ország

operatagozattal is rendelkező színházainak és a Zeneakadémia jelmeztárái, majd a többi hazai színház tárvezetői. A dicső múlt illetéknépp más helyszíneken bár, de tovább él.

A felújítás egy része nem látványosan zajlott, arról, hogy milyen eredménnyel sikerült a ráncfelvarrás, az első nézők 2013. március 1-jén győzdhettek meg, ekkor kezdődött el a *Pas de trois 13* nevű háromnapos balettfesztivál, amelyen a Győri, a Pécsi és a Magyar Nemzeti Balett adta elő a *Magyar Rapszódia*, a *Jó és a Rossz kertjéből*, illetve az *Örvény* című kompozíciókat. A hónap végén került sor a *Primavera 13*-ra, arra az operafesztiválra, amelynek keretében a Győri és a Szegedi Nemzeti Színház, valamint a Kolozsvári Magyar Opera mutatkozott be. Mindkét tavasi eseménysorozat hagyományteremtő szándékkal indult el. A próbaüzem azonban nem jelentett tempóvisszafogást: a közkedvelt repertoár-előadások, a *Don Carlos*, a *Don Giovanni*, a *Hunyadi László*, a *János vitéz*, a kifejezetten gyerekeknek készült *Pomádé király új ruhája* mellett egy balettpremier, az *Öt tánc – Modern balett est*, valamint a *Wagner 200 Ünnepi Gála* is helyett kapott a programban.

A november 7-i teljes körű nyitásra elkészült az épület festése, az új homlokzat, amely büszkén hirdeti ezüst betűkkel: ERKEL. Ez tűnik ma már szembe, nem a széles és huzatos bejárat, ahová sokszor húzódtunk be az eső elől – a lépcső azonban nem tűnt el, hanem praktikusán a színház terébe, a bejárat ajtó mögé került, és a mozgáskorlátozottak számára is könnyebbé vált a bejutás. A pénztári és az információs pultok kialakításában is érezhető a személyességre való törekvés: a nézőket és a színház munkatársait nem választja el üveglapok. Miután a fiatal hostok és hostessek ellenőrzik a jegyeket, beléphetünk a földszinti foyer-ba, ahol minibüfé és kiállítótér fogad. Miután letettük a kabátot a ruhatárban, megigazítottuk a sminket vagy a nyakkendőt a jelentősen felújított mosdóban, belépünk a színházterembe. Az Erkel ma már „csak” 1900 nézőt tud fogadni – gyorsan tegyük hozzá: ettől még megmaradt az ország legnagyobb teátrumának –, ám az elegáns, szürke széksorok megnövelt kényelemmel szolgálják a közönség igényét. Ami pedig nem látható szabad szemmel, az a kilométernyi hosszúságú új kábelvezetékek, az új tűzjelzők és a légtechnika, az intelligens lámpapark, a színpad

új deszkái, a süllyedők, a hangosító-pult, az automatizált díszletmozgató berendezés – ám az előadásélményt ezek is jelentősen növelik. És mivel az is fontos, hogy hová érkezzünk, a II. János Pál pápa tér környező része is megújult. Egyvalami azonban változatlan maradt: az Erkel kiváló akusztikája.

OperaKaland a Facebook-karzonon

Az Erkel Színház újbóli megnyitásához kötődik az Operaház egyik legnagyobb vállalkozása, a fiatalok e műfajjal való megismerkedését és megkedveltetését, a jövő értő közönségének kinevelését célzó program, amelynek keretében minden magyar közép-fokú köznevelési intézmény diákja megtekinthet egy előadást: 2013 tavaszán a *Hunyadi Lászlót*, 2013 őszén a *Háry Jánost*, 2014 tavaszán pedig két egyfelvonásost, *A színgazgatót*, valamint a *Mario és a varázslót*. „Az OperaKaland célja, hogy valamennyi, az ország bármely táján élő középiskolás úgy vehesse át érettségijét, hogy valódi, nagyszínházi élmény köti az opera vagy a balett műfajához is” – nyilatkozta Ókovács Szilveszter főigazgató az *Opera* magazinnak. Az előadások azonban nem

középkiskolás fokon valósulnak meg: a legmagasabb színvonalú, azaz nem rövidített történetű, nem egyszerűsített kivételű produkciókat a legkiválóbb énekesek tolmácsolják. Az ismeretek elmélyítését az online elérhető anyagok – óravázlatok és más háttéranyagok – mellett egyéb megoldások is segítik. A mű elején (a nyitány alatt) a függönyre vetítve bemutatják a szereplőket, hogy a diákok könnyebben ismerjék fel őket és megtanulhassák a művészek nevét. A *Hunyadi Lászlónál* a jobb szövegértést elektronikus feliratozás segítette, a *Háry János* esetében pedig az előcarnokban látható a Kodály-mű keletkezéséről, zenei és kulturális hátteréről megvilágító tablósorozat.

Az OperaKaland egyértelmű siker: három hónap alatt 122 település 350 oktatási intézményéből huszonhétezer diák és tanár vett részt a programban, közülük tizenöt ezren vidékről érkeztek. A köszönőlevelek alátámasztják a folytatás létjogosultságát:

„Hálásan köszönjük a lehetőséget, hogy tanítványaimmal ingyenesen megnézhetjük a *Hunyadi László* című operát. Igazán öröm volt látni a csillogó gyerekszemeket, mindenkinek

○ PAS DE TROIS (2013) | Fotó: Herman Péter

○ HUNYADI LÁSZLÓ (2013) | Fotó: Herman Péter

nagyon tetszett az előadás. Külön köszönjük a pazar üléshelyeket!" (Schwarczingerné Köveskúti Zita, Vásárhelyi András Tagiskola, Várpalota)
 „Nagyon szépen köszönjük a tegnapi Hunyadi László opera megtekintési lehetőségét az OperaKaland keretében. A szereposztás egészen fantasztikus volt; a gyerekeknek is elmondtuk, hogy nem akármilyen lehetőség a sztárokat felvonultató előadás ilyen formában történő megtekintési lehetősége.” (Haidekker Bence, Fazekas Mihály Gimnázium, Budapest)

A visszajelzések arról is tanúskodnak, hogy bár sokaknak ez volt az első találkozása az operával – sőt, vannak olyanok, akiknek ez volt az első színházi élményük –, a műfaj nem csupán csatát, de háborút is nyert, elkötelezett operakedvelőket eredményezett. Ám nemcsak a fiataloknak volt akkora élmény, hogy utána napokig volt téma a releváns magyar-, történelem- és énekórákon vagy a szünetekben,

○ JÁNOS VITÉZ (2013) | Fotó: Nagy Attila

hanem az előadásokon közreműködő művészeknek is. „Döbbenetes élmény volt! A harminc előadásból öt esett rám, és minden alkalommal olyan örületes sikert csaptak a gyerekek a végén, mint egy popkoncerten. Nagyon megjutalmazták a jó alakításokat. Gyakorlatilag teltház volt, és mindig lehetett érezni, hogy kinek drukkolnak, annyira átérték a történetet, differenciáltak a karakterek között, a negatív szereplőkkel például éreztették, hogy őket nem nagyon szeretik. A Facebookon elég sok levelet kaptam tanároktól, akik arról számoltak be – nemcsak a Hunyadi, hanem a Bánk bán után is –, hogy a gyerekekre milyen felvillanyozóan hatott az opera” – nyilatkozott nemrég a Szilágyi Erzsébetet éneklő Kolonits Klára az OperaKaland keretében műsorra került Erkel-műről.

Az Erkel Színház népoperaival céllal nyílt meg 1911. december 7-én, és ez a 21. században, az új és korszerű Opera-arculatban is változatlan. Így a

legnépszerűbb közösségi oldalon az előadásról szóló bejegyzést kedvelők közül az első ötven két, az ötvenegyedik pedig egy darab jegyet nyerhet az aznapi előadásra a Facebook-karzatra.

„Te, ezt lefényképezem!” – kiáltott fel izgatottan az egyik októberi Háy Jánosra osztályával érkező tizenéves fiú, aki rácsodálkozott a színház méreteire. „Menjünk középre, mert onnan mindkét képet jól megnézhetjük!” – húzta szüleit az emeleti nagybüfében a Bernáth Aurél-freskókhöz tökéletes rálátást biztosító helyre egy hatévesforma kislány. Az újonnan megnyitott épület lenyűgöző, az előadások élményt adóak. Az OperaKalandban résztvevők, a jegyvásárlók és a látók egyre növekvő száma is azt bizonyítja, hogy igény van az operára, a közösségre és ezek metszéspontjára, az Erkelre.

○ HUNYADI LÁSZLÓ (2013) | Fotó: Herman Péter

Népoperától az Erkel Színházig

Egy kiállítás margójára

Szerző: Karczag Márton

Aligha létezik Budapesten változatosabb előélettel rendelkező színházépület, mint a II. János Pál pápa téren álló Erkel Színház. A tér neve volt Lóvászár, Tisza Kálmán és Köztársaság; a színházé Népopera, Városi Színház, Labriola Varieté, Magyar Művelődés Háza, majd ismét Városi Színház, hogy aztán 1953-ban, az Operaházhoz csatolás után megkaphassa a ma is viselt nevet. A Népoperának azonban nemcsak az elnevezése változott az idők során, ha lehet, még gyakrabban cserélődtek vezetői, társulata (amikor éppen volt) és funkciója is.

Az Erkel Színház története Budapest városfejlődés- és kultúrtörténetének is izgalmas, máig feldolgozatlan fejezete, mely az ország elmúlt évszázadának is egyfajta lenyomatát adja. Megnyitásának ideje, az 1910-es évek eleje a „boldog békeidők” utolsó pillanata. Ekkor már erősen recseg-ropog a

hatalmas Osztrák-Magyar Monarchia, Ferenc József birodalma mégis virágzik, az 1896-os millenniumra a poros Pestből metropolisz lett. A fejlődés megállíthatatlannak tűnik. Egy város, ahol összefolyik az éjszaka és a nappal, ahol a kávéházakban olyan szellemi termékek születnek, mint a máig sugárzó Nyugat, ahol olyan festők alkotnak, mint az európai rangú Nyolcak csoportja, ahonnan nyaranta egy új technikai vívmánnyal, a fonográf-felkészítéssel Bartók és Kodály nekivág a magyar falvaknak. Csakis ekkor és ebben a közegben jöhetett létre az a pillanat, amikor egy operaházi karmester, összehívva a családi kupaktanácsot, egy saját, új színház építéséről álmodhatott. A Márkus-klán: Miksa, a Magyar Hírlap főszerkesztője és a Magyarországi Újságírók Egyesületének elnöke, Géza, a kecskeméti Cifrapalota építész, valamint Dezső, a karmester és hitvese, Szoyer Ilonka,

a kor koloratúrcsillaga elhatározását rekordsebességgel követték a tettek. 1911 márciusában nyújtották be az építési terveket, augusztus közepére szerkesztéskészen állt a színház, s december 7-én már fel is gördült a függöny.

Népopera a Tisza Kálmán téren, 3200 fős nézőtérrel, alacsony árákkal, a szegényebb közönséget célba vevő, népszerű művekkel egy olyan időszakban, amikor a Királyi Operaház is ritkán dicsekedhet teltházakkal. Márkusék három év alatt buktak bele vállalkozásukba. Az utánuk jövő direktorok se jártak nagyobb sikerrel, pedig mindent megpróbáltak, hogy becsábítsák a közönséget. Az operák mellett játszottak baletteket, operetteket, népszínműveket, drámákat, koncerteztek a színházban a világ neves komoly- és könnyűzenei együttesei, s még bokszeccsek és „kínai ezermesterek” fellépésének is helyszínt adott.

Ha Márkus Géza és építésztársai, Komor Marcell és Jakab Dezső ma a II. János Pál pápa térré tévednének, aligha ismernének rá az általuk tervezett épületre, talán csak az előcsarnokon és a büfébe vezető lépcső korlátain ismerhető még fel a kezük munkája. A gigantikus nézőteret többször átépítették, először 1916 és 1920 között Vágó László és Klunzinger Pál tervei alapján megpróbálták rendbe hozni a korábban katasztrófálisnak mondott akusztikát, kialakították a ma is ismert középpáholyt és zártszéket. A háború után, 1949 és 1951 között Kaufmann Oszkár tervei alapján ismét átalakították a nézőteret, 1959 és '62 között pedig Kotsis Iván elképzelései szerint a homlokzatot, illetve a közönségszolgálati területeket építették át a ma is ismert formává. Bernáth Aurél két falképe, *Az ember tragédiája* és *Szentivánéji álom* a büfé két oldalára 1973-ban készült. A 2007-ben bezárt

színház részleges felújítása a tavalyi évben kezdődött meg a Zoboki-Demeter építésziroda irányításával. Az átalakítások jelentős része a színpalca mögött történt, de látványosan megújult a közönségszolgálati terek egy része is.

Ha egy színház történetéről beszélünk, általában a társulatra gondolunk. Az Operettszínház egyet jelent Honthy Hannával, Latabár Kálmánnal és Feleki Kamill-lal, a Vígszínház Ruttkai Évával, Halász Judittal és Kern Andrással. Az Erkel Színház esetében azonban az épület és a társulat teljesen szétválasztható. Hogy 1911-ben mennyire komolyan gondolták Márkusék a Népoperát, világosan jelzi, hogy két rendezőt, négy karmestert (egyikük a később világsztárrá lett Reiner Frigyes), harminchat magánénekest (köztük Adler Adelina, Basilides Mária, Durigo Ilona, valamint Várnay Sándor és Jávor Mária – Astrid Varnay szülei),

Fotó: Csillag Pál

A RÉGI NÉZŐTÉRI BÜFÉ | Fotó: Csillag Pál

hatvantageú zenekart és hetvantageú énekart szerződtek.

A Városi Színház leginkább akkor került be a híradásokba, amikor egy világsztárt sikerült néhány előadás erejéig leszerződten. Jól tudta ezt a mindenkori vezetőség, és folyamatosan azon munkálkodott, hogy szűkös forrásaik ellenére Bécs, Milánó, Párizs és New York sztárjai a Tisza Kálmán téren mutatkozzanak be. Az évek során számtalan olyan ifjú művész – így Báthy Anna, Orosz Júlia vagy Maleczky Oszkár – kezdte a Városi Színházban pályáját, akinek pályafutása az Operaházban teljesedett ki. A színház állandó énekesei, akiket a sűrűn változó direktorok általában újraserződtek, mára jórészt feledésbe merültek. Ki emlékszik még Csóka Béla, Szedő Miklós vagy Kovács Dezső nevére? Pedig mindannyian főszerepeket énekeltek éveken keresztül. Alig maradt utánuk valami emlék, művészi pályájuk mára szinte kideríthetetlen. Ahogyan a színház története is tele van fehér foltokkal.

Már a megnyitó előadás plakátját sem őrizte meg senki, a *Quo vadis* című opera eredeti szereposztásáról csak a Vasárnapi Újságból értesülhetünk. Szinte senki sem próbálkozott még a színház teljes történetének feldolgozásával, egyelőre csak rész megoldások születtek. Pontosabb dokumentáció csak 1951 óta van, de az operaházi előadások melletti koncertekről azóta sem készült nyilvántartás.

Viszontagságos története folytán az Erkel Színház mégsem előadásai miatt került reflektorfénybe. Már korán felismerték, hogy hatalmas méreténél fogva mennyire alkalmas tömegrendezvények megtartására. Már 1919-ben, a Tanácsköztársaság alatt vörös katonáestet tartottak benne, az 1940-es években itt rendezték meg a divatos *Gyöngyösbokréta* előadásokat, 1943-ban Balogh István itt forgatta *Magyar kívánságverseny* című háborús propagandafilmjét. Egy évvel később megrázó fényképeken látjuk viszont a színház épületét, pesti

zsidókat terelnek be feltartott kézzel, majd 1956-ból újabb fotósorozatokon szerepel, ahogy ávosokat akasztanak előtte, és felássák mellette a teret, kazamaták után kutatva. A rendszerváltás óta folyamatosan visszatérő téma volt a színház átalakítása és/vagy bezárása. A sok viszontagság után ma felújítva ismét megnyitotta kapuit, felélesztve a márkusi népopera eszméjét, olcsó helyárrakkal, népszerű operákkal várja közönségét.

Kevés nehezebb vállalkozás van, mint ennyire szétszórt forrásokból rekonstruálni egy színház történetét. 2013. november 7-től az Erkel Színház felújított előcsarnokában látható, *A Népoperától az Erkel Színházig* című kiállításunkban Wellmann Nóra kurátortársammal együtt megkíséreljük bemutatni a hányatott sorsú színház százket évének kiemelkedő pillanatait a kisszámú fennmaradt terven, fotón, plakáton keresztül.

A 20. század jellegzetes színháztípusa: a népopera

Szerző: Józsa Anka

Európai színházépítészeti előzmények

A 19. század második felében fénykorát élte a nagyvárosi színházépítészet. A historizmus korszakának színházai a nézőtér formáját és a színpadtechnikát tekintve még a barokk színházi hagyományokat követték. A hierarchikus nézőtéri elrendezés érződött a több emeletes páholsorok, az uralkodói középpáholy használatában, ugyanakkor a korszak színházai a megerősödött polgárság társadalmi találkozóhelyei voltak. Ennek megfelelően ezekben a magas reprezentációs igényű, nagy befogadóképességű épületekben tágas közönségforgalmi és közösségi terek alakítottak ki. Gyakran alkalmazott megoldás volt a központi díszlépcső, a király- vagy császárlépcső, a tágas előcsarnok, a dísztermek és szalonok. Ezek a historizáló európai színházak szinte összművészeti komplexumként épültek, mint például a párizsi, a bécsi és a budapesti operaház.

A századforduló változásait követve a gondolkodásban megjelent az igény

az ún. népszínházakra, népoperákra. Ennek a színháztípusnak történeti előképe visszanyúlik az antik görög és római színházak alap gondolatához és ezáltal a nézőtér formálásához. Ezt a gondolatmenetet követve alakította ki Richard Wagner és Gottfried Semper drezdai építész müncheni színháztervét, amely ugyan nem valósult meg, de már itt látható a nézőtér formálásában az a szándék, hogy minden nézőnek egyenlő látási és hallási viszonyokat biztosítsanak. Ezt a mintát alkalmazta Wagner később a híres bayreuth-i Festspielhaus-ban is, amely a népszerű Bayreuthi Ünnepi Játékok színhelye. A nézőtér abban különbözik az addigi hierarchikus elrendezéstől, hogy megszűntek a páholsorok, és egy legyező formájú, amfiteátrális földszinti nézőteret alakítottak ki.

A korabeli Budapest színházai

Budapesten 1837-ben épült fel a Pesti Magyar Színház – későbbi nevén Nemzeti Színház – ifj. Zitterbarth Mátyás tervei alapján. Ez a klasszicista stílusú épület 1875-ben, amelyet Szkalnitszky

Antal tervezett át 1875-ben, nem elégtette ki a növekvő igényeket, ezért a mai Blaha Lujza téren felépült egy új városi színház Népopera néven. A Ferdinand Fellner és Herman Helmer bécsi építészek tervei alapján készült épület később a Nemzeti Színháznak adott otthont. 1884-től működik az Operaház (korábbi nevén Dalműszínház), amelyet a közel 200 éve született Ybl Miklós építész tervezett. A közel 70 éve működő Nemzeti Színház 1908-as lebontása után fogalmazódott meg egy új színház építésének a gondolata.

Erkel Színház

A századfordulón a közép-európai színházépítészetet a bécsi Fellner és Helmer építész iroda uralta. 1870-1914 között Magyarországon is számos színházat terveztek; a Vígszínházat, a Somossy Orfeumot, a szegedi, kecskeméti, temesvári és pozsonyi színházat. A kor magyar építészei szerettek volna a magyar színházak építésében részt venni és az összetett funkciójú színházépületek tervezésében szerepet kapni. A korabeli magyar építészeti és

Fotó: Csibi Szilvia, Nagy Attila

Fotó: Máthé Zoltán (MTI)

építőipari folyóiratban, a Vállalkozók lapjában megjelent cikk a következőket írta az épülő Népoperalól: „A Magyar Mérnök és Építész Egylet úgy vélte elűzhetni ezt a kísértetet, hogy tervpályázatot hirdetett meg egy modern színházra. A cél az volt, hogy kézenfekvő bizonyítékot szolgáltatson a kormánynak a magyar építőművészek tehetségéről, színházépítő képességéről.” (Ödönfi László, Az épülő Népopera, Vállalkozók Lapja, 1911. augusztus 23.)

Az épület és az építészek

Az épületre kiírt tervpályázatot Jakab Dezső (1864-1932) nyerte meg, aki Komor Marcell (1868-1947) és Márkus Géza (1872-1912) építészekkel együtt készítette el a Népopera terveit. Komor Marcell és Jakab Dezső a századforduló ismert magyar építésze, Lechner Ödön tanítványai közé tartoztak és 1897-től az I. világháború végéig közös építészirodában dolgoztak.

A népoperák, népszínházak egyik célja, hogy minél kisebb költségvetésből

nagy befogadó képességű színházat építsenek alacsony jegyárakkal. Ilyen szempontok szerint épült föl a budapesti népopera is. Az épület jellegéből adódik, hogy a színpad és a nézőtér színvonala és mérete kiemelkedő, de a közönségforgalmi és az üzemi-kiszolgáló helyiségek szűkösre lettek tervezve.

Amikor 1911-ben megépült a színház, a nézőtér elkészülte után már nem maradt pénz az amúgy is szűk költségvetésből a színpad megfelelő kialakítására és a közlekedőterek hiányának pótlására. A színház végül nem az eredeti terveken látható osztrák szecessziós stílusban épült fel, hanem a német Jugendstil hatását mutató formában valósult meg.

A színház épülete többször váltott funkciót is: volt varieté, mozi, sőt még cirkusz is. Többször nevet is váltott: először Népopera néven működött (1911-1917), majd többször is Városi Színházként (1917-1932, 1933-1940, 1946-1953), egy időben Magyar Művelődés Házának (1940-1945),

illetve Labriola Varietének (1932-1933) is hívták. Végül 1951-től az Operaház vette át az igazgatást, és ettől kezdve Erkel Színház néven működik.

A kezdeti hiányosságokból adódóan az épület átalakítására többen készítettek terveket, amelyek nagy része megtalálható Budapest Főváros Levéltárának tervtárában. Már 1917-ben átalakították a színpadot, ez Vágó László (1875-1933), a századforduló sokat foglalkoztatott építészének tervei alapján készült. Vágó mellett Klunzinger Pál városi mérnök dolgozott a színháztermen kívüli területeken. Vágó a nézőtér rovására 4 méterrel növelte meg a színpadot egy előszínpad létrehozásával és a zenekari árok eltolásával, eközben átalakította a teljes színpadnyílást. A következő átalakítás 1950-ben történt Kismarty Lechner Lóránd tervei alapján.

A fellelhető tervek között található Oscar Kaufmann (1873-1956) magyar származású építész 1950-51-ben készített átépítési tervei is. A korabeli szakirodalom Kaufmann „modern színház-specialista”-ként is nevezte.

Berlinben 1906-tól kezdve hat színházat tervezett, róla nevezték el az egy emeleti páhollyal rendelkező színházakat „Kaufmann-típus”-nak. Az Erkel Színház átalakítása során a színpadot mélységében megnövelte, ezzel kapcsolatban a prosceniumot átépítette, a proscenium páholyt a nézőtér felé fordította, az oldalpáholyok homlokfalát előrébb hozta, a díszletraktárakat kiegészítette.

Jelentős akusztikai beavatkozásokat is végeztek a színházban dr. Tarnóczy Tamás akusztikus mérnök vezetésével. A nézőtéren fa hangvető beépítésével átépítették a proscenium falat, kialakították a ma is meghatározó gipsz íves fal és mennyezet tagolást. Ugyancsak ekkor épült az üzemi-kiszolgáló területet bővíteni hivatott nagy belmagasságú, vasbetonvázás földszintes díszletraktár is az épület háta mögött.

Az Erkel Színház 1961-es átalakítási terveit Kotsis Iván (1889-1980) építész, Műegyetemi professzor készítette. Kotsis a hiányzó közönségforgalmi helyiségeket pótolta, korszerűsítette, a

földszintre pedig tágas külső bejárati csarnok került. A főbejárati homlokzat elé egy íves előépítményt tervezett, amely ma is a színház főhomlokzatának jellegét adja. Kotsis Iván a következőket írta az Erkel Színház átalakításáról: „Az Erkel színház 1912 táján épült, és igen jó nézőtere volt. Az új elveknek megfelelő trapéz alaprajznál fogva kiváló látási viszonyokkal, 2400 ülőhellyel, melyek nagy részben a földszinten és az erkélyen voltak. Az oldalpáholyokra nem helyeztek hangszülyt. Ezeket kár is volt idején készíteni, jobb lett volna, ha tisztára parkettszínház marad. A jó nézőtérrel szemben kétségbeejtően primitívek voltak a közönség közlekedő- és tartózkodóhelyei, a büfék, toalettek, előcsarnokok, lépcsők stb., melyek nyilvánvalóan takarékosági okokból szűkösek és silány kivitelűek voltak. Hasonló kezdetlegesség tükröződött vissza a homlokzatokról is, amelyek a hombárszerű nyers tömeget giccses és a klasszikus jelleggel kacérkodó szecessziós formákkal kívánták élenkíteni [...] a jelenleg gyengén íves alaprajzú homlokzat elé ugyancsak íves

hajlásban egy előépítményt készítettem, amely a földszinten széles fedett bejárati lépcsőzettel ellátott csarnokot tartalmaz, felette az I. és II. emeleteken átmenő nagy társalgótermet, büfével, két oldalán 1-1 széles karú lépcsőházat; felette egy második büfét és abból nyíló tetőteraszt. Mindezeket sikerült elég gördülékenyen bekapcsolni a meglévő terekbe úgy, hogy azok utólagos hozzáépítését senki észre nem veszi, mivel az új és régi terek teljesen egybeolvadnak.” (Kotsis Iván, Életrajzom, szerk.: Práfalvi Endre, Budapest, HAP Tervezőiroda Kft. és a Magyar Építészeti Múzeum közös kiadása, 2010.)

Schäffer

bácsi albuma

Szerző: Wellmann Nóra

Néha a véletlen váratlanul kincset ad az ember kezébe. Ritkán, de előfordul, hogy egy múzeumi gyűjtemény egy látszólag szerény, ám felbecsülhetetlen jelentőségű anyaggal gyarapodik. Így történt ez nemrégiben is, amikor egy kedves hölgy telefonált az Operaházba: ő a Városi Színház egykori portásának, Schäffer Jánosnak az unokája, és a birtokában levő emlékeket szívesen felajánlja az archívumnak.

Izgatottan bontottuk ki a kis csomagot: két emlékkönyv, benne az 1920–30-as években a Városi Színházban megfordult külföldi énekesek, táncosok, karmesterek dedikált fotói, autogramjai, néhány újságcikk – a korszak vendéjárásának eddig szinte teljesen hiányzó dokumentumai. Ebben az időben

szinte valamennyi fontos külföldi művész a Városi Színházban lépett fel, hiszen befogadó képessége duplája volt az Operaházénak. A névsor impozáns: Beniamino Gigli-től Maria Jeritzán át Fjodor Saljapinig. De az albumokban valódi kuriózumok is lapultak: Teiko Kiwa, az első japán Cso-cso-szán dedikált fotója, vagy az 1928-ban ott vendégszerepelt Doni Kozák Kórus tagjainak – részben cirill betűkkel – aláírt csoportképe, kis cédulákon rengeteg autogram. Egy egykor virágzó „műfaj”, az autogramvadászat emlékei. Mára már szinte teljesen feledésbe merült, hogy valaha a színházak művészbejárójánál milyen hatalmas tömeg várta az énekeseket. Jan Kiepura lengyel tenorista és filmszínész, akinek népszerűsége a mai popsztárokéval vetekedett,

például autója tetejére felmászva volt kénytelen osztogatni az autogramokat a Városi Színház előtt, hogy agyon ne nyomja a tömeg. Schäffer bácsi valószínűleg nem csak magának gyűjtötte a kézjegyeket: hagyatékából nyolc George Baklanoff és tizennégy Titta Ruffo aláírás került elő. Úgy tűnik, a portás bácsi ezeket már nem tudta értékesíteni a rajongóknak.

De ki is volt Schäffer János, a fényképek és autogramok nagy részének címzettje? Tudjuk, a jó portás ma is az egyik legfontosabb ember a színházban – s különösen az volt a háború előtti színházi világ családiasabb légkörében. A német származású, mókásan svábos akcentusú Schäffer bácsi, a Városi Színház mindenható portása

○ SCHÄFFER JÁNOS A VÁROSI SZÍNHÁZ MŰVÉSZBEJÁRÓJÁNÁL

○ GYENGE ANNA (ANNE ROSELLE)

○ SCHÄFFER JÁNOS FIATALKORI KÉPE

minden bizonnyal színes egyéniség volt. Unokája elmesélte, hogy az egész család a színházban lakott, még azt a keskeny ablakot is megmutatta egy fotón, ahonnan édesapja gyerekkorában kiugrált az utcára. Komoly bizalmi pozíció volt az portásé, igazgatótól a színházi munkásig mindenkit ismernie kellett, megbízásokat teljesíteni, üzeneteket, leveleket átadni.

Mindeközben – lévén kissé szórakozott ember – néha egy-egy tévedés is becsúszott. Honthy Hanna, aki még a Népoperában kezdte pályáját, a Színházi Élet hasábjain állított emléket a népszerű portás bácsi alakjának: „Az ő fülkéjében és fülkéje előtt zajlik le a színház kisebb sarzsíjainak és közkatonáinak társadalmi élete. A görlok, a boyok,

a segédszínészek és munkások benne tisztelik legfőbb patrónusukat, sőt hónap vége táján a bankárjukat is. A bonviván, ha „véletlenül” nincs nála aprópénz, vele fizetteti ki a taxit, és a görli, ha már elszedett minden „ákontót”, tőle kér egy vacsorára való kölcsönt. Mindenképpen okos dolog jóban lenni vele, mert ő tudja, milyen arccal lépte át a „diri” a színház küszöbét: jókedvű volt-e vagy haragos, és be lehet-e állítani a bizonyos cédulával, amelynek megtagadása esetén pénzügyi egyensúlyuk végzetes csapást szenved. Ő vesz át és továbbít mindenfajta üzenetet, akár szóbelileg érkezett, akár telefonon. Mindezek folytán a portás a színház bonyolult szervezetének egyik igen fontos alkotórésze. [...] Schäffer bácsi azóta felvette már a néhai előnevet, de mi, akik évtizedeken át

mulattunk lényének sajátos és önkénytelen humorán, ma is szeretettel gondolunk rá. Személye mintha csak jelképe lett volna a magyar színházi kultúra nagy beolvastó varázsának: német anyanyelven ellenére is lelkes szolgája volt a magyar színészetnek.”

Schäffer János albumának legérdekesebb fotói megtekinthetők az Erkel Színházban 2013. november 7-én nyíló, Népoperától az Erkel Színházig című kiállítás anyagában is.

○ A DONI KOZÁK KÓRUS TAGJAI

Handwritten list of names in blue ink, including: T. E. P. 73, Kobanekov, H. Arum, J. Harkny, C. Tomokoff, P. Kobanekov, B. Finkov, M. Bejancov, B. Malcov, B. Woloff, H. Sobicsany, M. S. Provorov, S. Y. Y. Y. Y., M. S. Y. Y. Y., J. S. Y. Y. Y., P. S. Y. Y. Y., M. S. Y. Y. Y., J. S. Y. Y. Y., P. S. Y. Y. Y.

○ TEIKO KIWA JAPÁN ÉNEKESNŐ

○ LEHÁR FERENC

Schöffer Jánosnak emlékéül! Lehár

○ HONTHY HANNA

Handwritten signature: Honthy Hanna

○ TITTA RUFFO

Handwritten signature: Titta Ruffo

○ BENIAMINO GIGLI

Kalandozások az Erkel Színházban

2013. október 14.

Az Erkel Színház sikeres tavaszi próbaüzemét követően folytatódott az épület rekonstrukciója. A felújítás második és harmadik szakaszának munkafázisait ismét az intézmény egyik legfőbb küldetéséhez alakították, így a hivatalos megnyitó előtt egy hónappal, október 6-án indult az OperaKaland őszi sorozata, amelynek keretében ismét több mint húszezer középiskolás diák látogatott el a dalszínházba.

Az 1910-ben megnyitott Erkel Színház Magyarország legnagyobb színház-épülete. Története egybeforr a hazai operajátszás fénykorával. A 2007-ben több mint öt évre bezárt, bizonytalan sorsú színház újraindításához a Kormány a 1393/2011. (XI. 18.) Kormányhatározatban megfelelő pénzügyi források rendelkezésre bocsátásával lehetővé tette, hogy a Magyar Állami Operaház előkészítse az Erkel Színház előadások tartására alkalmas állapotra történő felújítását. A közbeszerzési eljárást követően elkészült a színház felújítási-építészeti programja, megtörtént az épület építészeti, épületdiagnosztikai és tartószerkezeti állapotfelvétele is. A Kormányhatározat az 1,7 milliárd forintos programcsomag szerinti felújításról és a forrás biztosításáról döntött. A felújításra kiírt közbeszerzési eljárást a Laki Épületszobrász Zrt. a Zoboki-Demeter és Társai Építészirodával közös pályázata nyerte el, melynek nyomán 2013. január 1-jén kaptak megbízást. Ezt követően a 27/2012 (III.06.) Kormányrendelet döntött az Erkel Színház előadás tartására alkalmas állapotra történő felújításával összefüggő közigazgatási hatósági ügyek kiemelt jelentőségű ügyé nyilvánításáról.

A felújítás elve

Az Erkel Színház közönségforgalmi terai és az auditorium az évtizedek során megőrizte a korszerű működés lehetőségét, míg a proscenium mögötti kiszolgáló zóna már a 20. századelőn is mostoha körülményeket biztosított a művészek és a műszak számára. Ezért a Zoboki-Demeter Építésziroda (vezető tervezők: Silvester Csaba, Turi Zoltán és Zoboki Gábor) azzal az építészeti programmal állt elő, hogy az operajátszás működési feltételeinek javítására koncentráljon a felújítás. A Kormány által biztosított forrás volumene kimondottan a működés jobbá tételére, a lehető leggazdaságosabb műszaki megoldásokra sarkallta az építőket. Nem lehetett szó tehát egy teljes színházrekonstrukcióról.

Az átalakítások jelentős része a színpaloták mögött történt, megújultak és növekedtek a szólista és csoportos öltözők, a szociális terek. Jelentős technológiai korszerűsítés történt a színpad műszaki berendezésében. Az épület gépészeti (víz, csatorna, fűtés, szellőzés) rendszereinek jelentős része megújulhatott.

Fotó: Csibi Szilvia, Herman Péter

A közönség egy új arculatú auditoriumba léphet be, melynek építése során az építészek arra törekedtek, hogy a jó akusztikai adottságok ne változzanak. Jelentős komfortot növelő tényező lesz, hogy a nézőtér korszerű szellőzőrendszert kapott. A széksofrok kényelmesebb kialakításával a nézőszám 1935-ről 1819-re csökkent, a színház azonban így is megtartotta a legtöbb nézőt befogadó hazai színház-épület rangját.

A kivitelezés és a tervezés sajátosságai

Az Erkel Színház egyik legfőbb küldetése, hogy a felnövő generációk magas művészi színvonalú előadások által ismerkedjenek meg az opera- és balettkultúrával. Kiemelt fontosságú programja, az *OperaKaland* már a tervezés és kivitelezés első fázisában megindulhatott 2013 tavaszán.

A színház műszaki vezetése és a kivitelezők a művészeti vezetéssel összehangolt munkarendben párhuzamosan kezdték meg a tervezési folyamatokat és vezették az első kivitelezési munkálatokat, így március 1-jén megkezdődhetett a művészi munka, amely aztán nagyban segítette a további tervezést. A műszaki személyzet és a

művészek észrevételei, tapasztalatai számos gyakorlati pont megvalósulását eredményezték, a műszaki vezetés folyamatos forrásmenedzsment mellett, a teljes társulat igényeit szem előtt tartva szinkronizálta a további feladatokat, így a próbák és a játérend zavartalanágát biztosítva megkezdődhetnek a nem engedélyköteles kivitelezési munkák is. Ezzel egyidejűleg zajlott a teljes kivitelezés előkészítése, például a közterületfoglalási engedélyek beszerzése és az ütemezés.

Fentieknek köszönhetően 2013. március 1-jétől június 9-éig csaknem 30.000 diák látogathatott el az Erkel Színház próbaüzemének ideje alatt műsorra tűzött *Hunyadi László* előadásokra. Ezt követően október 6-án 24 előadással újra elindulhatott az *OperaKaland* ifjúsági sorozata, ezúttal Kodály *Háry János* című daljátékával.

A kevesebb mint száznapos teljes körű rekonstrukció 2013. szeptember végére az engedélyezési terveknek megfelelően utolsó szakaszába ért. A november 7-ei hivatalos átadásig és megnyitóiig számos apró munkát és néhány látványos meglepetés készül még el, október 6-án azonban, 24 előadással újra elindulhatott az ifjúsági sorozat.

Aki az operát szereti, rossz ember nem lehet...

Költséghatékonyság, harmónia és dinamikus ütemezett munkálatok. Pár szóban így összegezhető az Erkel Színház rekonstrukciója. Az Erkel Ferenc kétszázharminc évvel ezelőtti születésnapján, november 7-én újraindító épület felújításáról a Magyar Állami Operaház főigazgatójával, Ókovács Szilveszterrel, a tervező Zoboki-Demeter Építészroda igazgatójával, Zoboki Gáborral, valamint a kivitelező Laki Épületszobrász Zrt. elnök-vezérigazgatójával, Laki Péterrel beszélgettünk. Mozsár István mb. ügyvezető igazgatót, műszaki igazgatót elsősorban a műszaki fejlesztésekről kérdeztük. Vass Norbert

A 2007-ben bizonytalan időre bezárt Erkel Színház 2013. novemberi újraindításához az a két éve hozott Kormányhatározat járult hozzá, amely a pénzügyi források rendelkezésre bocsátásával lehetővé tette a felújítási munkálatok megkezdését. Milyen állapotban találtatott az épület a felújítás előtt, és milyen építészeti program szerint fogtak hozzá a rekonstrukciójához?

Ókovács Szilveszter: Az épületet nem csak a közhiedelem tartotta életveszélyesnek. Jól ismerte a viszonyokat az a százezernél is több néző – köztük közel harmincezer diák –, aki részese volt a 2013 márciusától júniusig tartó, ideiglenes játszási időszaknak. A 2007-es bezárás óta eltűnt a teljes esőcsatorna, sok beázás keletkezett, és mint a magukra hagyott, gazdátlan, használatlan házaknál sorsszerűen előfordul: meg-megroggyant az is, ami egyébként tarthatta volna magát. De ez a helyzet is feljavítható volt, alig

nyolc hét alatt, ami pedig a második, négy hónapos munkafázis során történt, azt ki-ki értékelje maga. Ám mielőtt ítéletet mond, azt is vegye azért számításba, hogy a munkálatokba, pontosan fogalmazva: az épület „játszható állapotba történő felújításába” fektetett 1.8 milliárd kormányzati forint és a mintegy 400 millió értékű operai saját forrás több mint fele láthatatlan – falakba, vezetékbe, gépészetbe épített – érték.

Zoboki Gábor: 2006 óta egyre romlott az épület állaga, s ahogy főigazgató úr is utalt rá, a közművek roppant rövid idő alatt képesek kikezdeni egy nem megfelelően hűtött-fűtött házban. Nem könnyű tehát szavakkal leírni azt a műszaki állapotot, ami az Erkel Színház 2007 előtti utolsó éveit jellemezte. Legyen elég annyi, hogy a társulat művészei gyakran a mennyezetről lehullott vakolatdarabokkal a táskájukban mentek haza az előadásokról, próbákról. Így festett a szomorú valóság, ebből

kellett tehát főznünk. Amint eldőlt, hogy a kormány a leggazdaságosabb alternatíva finanszírozása mellett dönt, nekünk rá kellett állnunk egy viszonylag szűk sínparra, amelyen haladva legalább a legszükségesebb változtatások megvalósulhattak. Az építész feladata ebben az esetben olyan, mint egy karmesteré. Minden hangszeren tudnunk kell egy kicsit játszani, azaz minden szakág feladatát figyelembe kell venni, de nem szabad szem elől téveszteni a fő célt: a leggazdaságosabb funkcionális megoldásokat sem.

Laki Péter: És éppen ezért nem volt könnyű dolgunk. Számomra nagyobb meglepetés volt találkozni a nemtörődömséggel, ami az Erkel Színház épületét az elmúlt öt-hat év alatt emésztette, mint szembesülni az épület statikai, gépészeti és elektronikai állapotával.

Sejtettük persze, hogy egy száz évesnél is idősebb, legutóbb majd' ötven esztendeje felújított házban milyen felszerelések lehetnek üzemben, s az anyagi források ismeretében így nem lehettek irreális elvárásaink. Tisztában voltunk azzal, hogy számos meglévő rendszer cseréjére nem, csak a javítására, felújítására lesz elegendő a keret. Az épület maga nem szolgált tehát nagy meglepetéssel. Meglepett viszont a munkafolyamat során tapasztalt összefogás. Ritka ugyanis az olyan együttállás, ami az Erkel Színház felújítása során a megrendelő, a tervező és a kivitelező között alakult ki. Fontos hozadéka a munkának, hogy sikerült a beruházást harmóniában, költséghatékonyan, az előre eltervezett határidőre befejeznünk.

Falakba és vezetékbe épített értékekről, szűk sínpályás tervezésről és harmonikus együttműködésről beszélnek. Érdekelne, hogy mindezek eredményeképpen az épületnek mely részei újultak meg?

ZG: A tervezés során elsősorban a művészek és a műszak tereire koncentráltunk. Felújítottuk a teljes öltözőrendszert, valamint új bútorokat és berendezéseket kaptak az előadások kiszolgálását biztosító egyéb helyiségek is. Jelentős színháztechnikai újítást jelent, hogy a kézi húzók legnagyobb részét gépre tudtuk cserélni, úgyhogy elmondhatom: számos közép-európai operaház boldog lenne azzal a műszaki apparátussal, amit az Erkel jelenleg birtokol. Ám – természetesen hozzá halkan – számtalan egyéb vágyunk is lett volna. A leglátványosabb átalakulás az auditorium terében történt. A nézőteret az összes akusztikai felület korábbi állapotát megtartva sötétítettük le. A székekre új huzatok kerültek, tíz centiméterrel nőtt a sorok közti

távolság, illetve üzembe került egy új szellőzőrendszer is. A színvilágot a neutralitás irányába toltuk el, hogy a nézők figyelmét fókuszáltan a színpad felé irányíthassuk. A közönségfogadás terei azonban frissebb tónusúak lettek, az előcsarnok üvegfalait egészen a homlokzatig húztuk előre, sőt az épület impozáns díszvilágítást is kapott. De hangsúlyoznám, hogy amit a publikum lát, az csak a jéghegy csúcsa, hiszen a gépészeti, technológiai kiszolgálás rekonstrukciója – vagyis a munka java – a színpad mögött zajlott.

ÓSz: Célunkat mindazonáltal – a biztonságos működés hosszú évekre való szavatolását az érintésvédelemtől a tűzbiztonságon át a klimatizálásig, továbbá hogy tisztává és vonzóvá tegyük a nézőforgalmi területeket, komfortossá javítsuk az üzemi részeket –, úgy vélem, sikerült teljesítenünk.

A munkálatok befejezésére pedig nem volt túl sok idejük. Március 1-től ráadásul a próbák is megindultak az épületben. Volt alkalmuk a művészekkel is konzultálni? Az átépítés elvégzése az ő munkahelyük otthonosabbá tételére is irányult.

LP: A művészek a föld fölött járnak. Másképpen nem is tudnának elbűvölni, szórakoztatni minket. Közvetlen kapcsolatban nem voltunk ugyan velük, az Operaház moderátor szereppel felruházott projektirodáján keresztül mégis végig összeköttetésben álltunk egymással. Összességében azt mondhatom, nem találkoztunk a részükről eszement igényekkel. S fontos hozzátennem: az itt dolgozók együttműködésére is szükség volt ahhoz, hogy az épületet időben átadhassuk.

ZG: A dolgozókkal készített sok-sok interjú után és azok fényében

Fotó: Emmer László

○ LAKI PÉTER

ének-, balett- és hangszeres művészei lépnek fel, s elsősorban az Opera produkcói kerülnek műsorra. Éves viszonylatban mintegy kétszáz előadást tartunk majd az épületben, amelyet a társadalmi hozzáférésnek szentelünk. Úgy gondolom, ez az Erkel Színház egyik legfontosabb küldetése. Itt zajlik a legnagyobb magyar diákkulturálódási program, az OperaKaland, ide kell elhívni azon társadalmi rétegeket – nyugdíjasokat, nagycsaládosokat, közalkalmazottakat, vidékieket, határon túliakat –, akik az Operaház árait nem engedhetik meg maguknak, az opera és a balett iránt azonban elkötelezettek vagy elkötelezhetőek. Mélyen hiszek abban magyar a közmondásra épített mondatban, miszerint aki az operát szereti, rossz ember nem lehet. Aki a szép, az összművészet iránt fogékonnyá válik, jobb ember lesz. És abból valamennyien profitálunk.

Mernek tovább álmodni?

ZG: Meggyőződésem szerint ideális állapot, hogy Budapesten ismét két operaház működik. Építészként viszont évtizedekben kell gondolkodnom, s a jövő szempontjából úgy látom: olyan épületre volna szüksége a városnak, ami a jelenleginél sokkal professzionálisabb technológiai háttérrel tudja kiszolgálni az érdeklődők zenés színházi szórakozását. Nincs ugyanis olyan befogadó játszóhelye a fővárosnak, ahol nagy létszámú közönség előtt, olcsó jegyekkel lehetne játszani. S nemcsak operát, de mindent, ami zene, a „léha műfajtól” az összművészeti produkciókon át a jazzkoncertekig. Arról álmodom tehát, hogy egyszer az Erkel lesz a budapesti Chatelet.

ÓSz: Nos, a legnagyobb álmodó mindig a tervező kell, hogy legyen. Az

én vízióm földhöz ragadtabb Gáborénál. A következő öt évben egyelőre bizonyos pótmunkákra látok esélyt. Márciusra rendbe hozzák a II. János Pál pápa teret, a színház közvetlen környékét, nyáron aztán nagyobb klímaberendezés, több bútor, színpadtechnikai beszerzések érkehetnek a színházba, ám a cél most az, hogy a jelen állapot állagmegóvásával és más, az intézményi ingatlan-portfóliót érintő fejlesztésekkel az Opera következő negyed százados működését alapozzuk meg.

Beszéltünk ábrándokról, vágyakról. Végezetül arra volnék kíváncsi, Önök mit álmodnának legszívesebben a felújított Erkel Színház színpadára?

ÓSz: Számos vágyam van. Szeretnék például egy fiatal, mai *Bohéméletet*, amely nem leváltja a muzeális operaházat, hanem alternatívát kínál, elvégre lehetetlen egy remekművet nyolcvan évig aranykalitkában tartani. És nagyon jó érzés lenne néhány év múlva színpadon látni azt a kedvenc Mozart-operát, amelyet több mint két évtizede szeretnék már megmutatni a világnak.

LP: Konkrét előadást nem mondanék, s furcsának tűnhet bár, de a kívánságról, az álmokról nekem most a mecenatúra jutott eszembe. Ahogy az Erkel Színház múltját böngésztem, sok mindenki mellett egy Ábrányi Emil nevű szentendrei polgár nevére bukkantam. Ábrányi – azt követően, hogy Kölnben, majd Hannoverben dirigált – a húszas években három éven át vezette az akkor Városi Színház néven működő egykori népoperát. Odaadását és példamutatását megismerve felmerült bennem, hogy az ő útmutatása szerint a közeljövőben magam is szívesen támogatnám egy-egy előadás létrejöttét.

○ ZOBOKI GÁBOR

ZG: Olyan csillagokat láttam az Erkel színpadán, mint Jorge Donn, de fellépett itt Jelena Obrazcova, Placido Domingo vagy Fiorenza Cossotto is. A színház falai tehát elképesztő minőségű és mennyiségű zenét fogadtak már be. A legnagyobb vágyam az, hogy napjaink Ella Fitzgeraldjait és Yves Mondand-jait is az Erkelben üdvözölhessük!

Lassan a CD-k is történelem előtti adathordozó-reliktumfajokká válnak, így nehéz elképzelni, milyen felszereltséggel bírt a rekonstrukcióig az Erkel Színház épülete. Milyen fejlesztések történtek a hang-, fény- és színpadtechnika terén?

Mozsár István: A rekonstrukció kormányhatározata a színházi játszásra alkalmas állapotot írta elő, és ehhez rendelte a forrásokat is. Több csomagban, összesen mintegy 390 millió nagyságrendben költöttünk a színpad környékén a művészeti lehetőségek kiszélesítésére.

○ MOZSÁR ISTVÁN

Fotó: BMW Group Magyarország/Sorok Péter

A költségvetés komoly világításfejlesztést tartalmazott, közel száz új lámpa integrálását, de talán még ennél is fontosabb, hogy a megvilágítási tartókkal is kijebb tudtunk menni a nézőtér felé, így az egész perspektíva megváltozott. Fontos fejlesztés, hogy az eddigi kézi helyett a színpad felsőgépészetét tizenhat gépi húzóra cserélték, ezen kívül a hangtár is jelentősen korszerűsödött. Magát a színpadot is felújítottuk, új süllyedőket azonban nem volt módunk elkészíteni, ahhoz az egész alszínpad kiépítésére lett volna szükség. Mindezek mellett – az új szabványoknak való megfelelés és a hatékonyabb energiafelhasználás igénye miatt, valamint a működési képesség fenntartása érdekében – jelentősen hozzá kellett nyúlni az általános épületgépészethez is.

Főigazgató Úr hangsúlyozta, hogy az Erkel Színház küldetése elsősorban az, hogy szélesre tárja az operához való hozzáférést. A beru-

házás során megvalósuló fejlesztések mennyiben képesek ehhez hozzájárulni?

MI: Ennek az igénye több helyen is tetten érhető. A ház kinyílt a mozgáskorlátozottak felé. Külön lift tudja őket besegíteni az utcaszintról az előcsarnok légtérébe, a földszinti hátsó páholyokban pedig kerekesszékek is jól megközelíthető helyeket alakítottunk ki. A mosdók számát az aszimmetrikus női/férfi igényeket is figyelembe véve növeltük meg. A székek átosztásával a nagyobb kényelmen kívül a mai szigorúbb tűzbiztonsági előírásokat igyekeztünk kiszolgálni.

Hol tartunk most Európa vagy az Egyesült Államok koncerttermeihez képest? Szükség van-e további fejlesztésre az optimális működés biztosítása érdekében?

MI: A jóból soha nem elég. A világon mindent lehet tovább fokozni, tökéletesíteni. Így olyan, hogy ne kellene több, jobb, szinte elképzelhetetlen. Ha az előzetesen kitűzött feladat meghatározására, vagyis az épület „színházi játszásra alkalmas állapotba” hozására gondolok, akkor az amerikai mérce nem lehet irányadó. Ha a Ház küldetését veszem figyelembe, akkor viszont azt mondhatom, hogy olyan fejlesztést sikerült megvalósítanunk, amelynek révén az Erkel Színház mind az eddigi repertoár darbjait, mind pedig a szélesebben értelmezett befogadó színházi funkcióit kényelmesebben el fogja tudni látni ezzel a felszereléssel. A következő két évtizedben mindenképpen.

Kint-e vagy bent?

Bartók 1911 tavaszán számára szokatlan feladattal foglalkozott: operát komponált. Bár a színpadi zene területén akkoriban még járatlan zeneszerző nagy reményeket fűzött készülő művéhez, az alkotói folyamat, ahogyan arról 1911. március 27-én némi tagadhatatlan büszkeséggel és izgatottsággal beszámolt Frederick Deliusnak, korántsem volt zökkenőmentes. Rákai Zsuzsanna

Ekképp írt kompozíciós törekvéseiről az említett levélben: „Most nehéz munkába fogtam – egy egyfelvonásosba. Képzelteti, hogy időnként – kezdetben – mennyire zavart a szöveg. Most már jobban megy. És azt hiszem, hogy ez a zene olyasmi, ami tetszeni fog Önnek. Ezen a nyáron Párizsba megyek (júni. 20. körül). Vajon otthon lesz-e Ön még akkor? Mennyire szeretném ezt a munkámat megmutatni!” A szöveg, amely „zavarta” a szavakból építkező dramaturgia területén viszonylag tapasztalatlan alkotót, Balázs Béla műve volt, *A kékszakállú herceg vára*. Noha a misztériumjátékot Balázs eredetileg inkább Kodálynak szánta, Bartókot azonnal magával ragadták a téma voltaképpen nyílt egyszerűséggel megfogalmazott, mégis titokzatos lélektani rétegei, olyannyira, hogy mindössze hat hónap alatt elkészült az opera zenéjével, amelyet be is nyújtott a Lipótvárosi Kaszinó pályázatára. A darabot azonban előadhatatlanságra,

színpadi alkalmatlanságra hivatkozva visszautasították.

Mivel sem látványos színpadi tablókkal, sem kalandos cselekményszövésessel nem rendelkezett, a Kékszakállú, ez a Richard Strauss *Salomé*jához és *Elektrájához* hasonlóan koncentrált, sűrű és progresszív alkotás csaknem végleg eltűnt Bartók íróasztalának fiókjában. Sikere valójában egy másik kompozíció vitte, egy évekkel később keletkezett táncjáték, *A fából faragott királyfi*, amelynek 1917-es bemutatója újra felvetette az opera színpadra állításának lehetőségét. A premier ugyan még ekkor is elszenvedett néhány hasztást, de a bemutatóra végül mégis sor került az Operaházban 1918. május 24-én. Jóllehet a darab többségében dicsérő kritikákat kapott (az 1910-es évek viszonylagos elszigeteltsége után ekkor kezdtek behatóbban foglalkozni az önkifejezés új lehetőségeivel már legalább egy évtizede kitarotán

kísérletező zeneszerzővel), kitörő ováció azért nem fogadta, és néhány előadás után le is került a műsorról. Magyarországon 1936-ig nem is újították fel a produkciót, külföldi operaházakban azonban a húszas évektől kezdve egyre több sikert aratott. Maga Bartók ugyan még ekkor is erősen szkeptikusnak mutatkozott a kompozíció fogadtatásával kapcsolatban – mint Ernst Latzkónak, az 1925-ös weimari előadás karmesterének kifejtette, úgy vélte, hogy a Kékszakállú a színházlátogatók érdeklődése ellenére „sem számíthat tartós közönségsikerre” –, az alkotás, ha csendesen is, de biztosan elfoglalta az öt megillető helyet a 20. század legjelentősebb operái között.

Az egyfelvonásos az Erkel Színház novemberi műsorán Vajda János operát, az 1980-as évek végén keletkezett *Mario és a varázslót* követi majd. Noha a két mű közötti összefüggések feltárása kétségtelenül a szabad asszociációs játék

területére tartozik, az emberi psziché esendőségével, kiszolgáltatottságával és kegyetlenségével foglalkozó cselekményük minden különösebb szellemi erőfeszítés, intellektuális bűvészműtatvány nélkül egymásra vetíthető, legalábbis ami Balázs Béla nevezetes, a színjáték helyére vonatkozó kérdéséről illeti. Ugyanis mindkét darab kettős színpadon játszódik, amennyiben mindkettőnek döntő jelentőségű eleme az önreflexió, épp csak annyi a különbség, hogy a Kékszakállú, ha úgy tetszik, a személyiség határainak áthághatatlanságával, a Mario és a varázsló pedig – épp ellenkezőleg – annak átjárható, lebontható voltával, az egyéni szuverenitásról való önkéntes lemondás kikényszerítésének technikáival foglalkozik. Bár a Kékszakállú története két ember személyes drámája, a közönség soraiban ülők egyéniségének integritását mégis legalább olyan közelről érintő kérdéseket vet fel, mint Thomas Mann 1929-es klasszikusa,

amelynek rendellenes színadiassággal öltözködő, púpos és kellemetlen „kóklere”, a hipnotizőr Cipolla egyszerre viseli magán Mann későbbi sátánfigurájának egyes vonásait és utal viselkedésében a két világháború közti politikai élet egyre nagyobb hatalomra szert tevő „illuzionistáinak” fellépésére.

Ami Thomas Mann állásfoglalását illeti, az író számára már a számos problémával küszködő, de még évekig fennálló Weimari Köztársaság idején sem volt kérdés, hogy a hatalomvágy szélsőséges megnyilvánulásainak hátterében az egyéni engedékenység áll, az engedelmség lelki igénye, amely nemcsak erősebb az akaratnál, a dacos ellenállásra való törekvésnél, de kéz a kézben jár vele. Mint visszataszítóan hódító hőse, Cipolla kifejti: „az a képesség, [...] hogy túllépünk önmagunkon, eszközzé legyünk, a legfeltétlenebbül és legteljesebben engedelmeskedjünk, csak fonákja a másoknak, hogy akarjunk és parancsoljunk; mindkettő egy és ugyanazon képesség; parancsolás és engedelmség egylényegűek, föloldhatatlan egységet alkotnak; aki engedelmeskedni tud, az tud parancsolni, és megfordítva: az egyiknek

gondolata bennfoglaltatik a másikban, amint tömeg és vezér bennfoglaltatnak egymásban; de a teljesítmény, a rendkívülien nehéz és idegfeszítő teljesítmény az övé, a vezéré és rendezőé, akiben az akarat engedelmeskedéssé s az engedelmség akarattá lesz, akinek személye mindkettőnek szülőhelye [...]”

Az engedelmség ideája, a Judittól várt, feltétel nélküli szerelem kudarca a Kékszakállúban az érzelmi önátadás lehetetlenségének konklúziójához vezet, míg a Mario és a varázslóban az egyéni felelősséggel, öntudattal és erkölcsi tartással kapcsolatban vet fel kegyetlenül nyugtalanító kérdéseket. Mindkét cselekmény esetében igaz azonban, hogy a tragédia nem a történet egyes eseményeinek egymásra épülésében rejlik, hanem a psziché működésének mélységeiben. Ahogyan Balázs Béla is írja: „az világ kint haddal tele, de nem abba halunk bele, urak, asszonyok”. ○

Operát minden középiskolásnak!

„Az OperaKaland célja, hogy valamenyi, az ország bármely táján élő középiskolás úgy vehesse át érettségijét, hogy valódi, nagyszínházi élmény köti az opera vagy a balett műfajához is” – nyilatkozta Ókovács Szilveszter főigazgató az Opera magazinnak. A program minden magyar középiskola számára elérhető, családja anyagi helyzetétől, lakhelyétől függetlenül. A színház a legmagasabb színvonalú produkciókat kínálja elsősorban előadókkal. Az előadásokat rövidítés, egyszerűsítés nélkül láthatják a tanulók – vagyis teljes élményben lehet részük.

Az OperaKalandról az Operaház minden középiskolai köznevelési intézményt értesített, azaz a gimnáziumok, szakközépiskolák, szakiskolák diákjait és pedagógusait – függetlenül az intézmény fenntartójának típusától, tehát állami, egyházi, alapítványi stb. fenntartású iskolák – egyaránt várják. A program vezérelve, hogy egyetlen diák se maradjon távol tőle azért, mert családjának anyagi körülményei nem teszik lehetővé részvételét.

A program két szakaszban zajlik tanévenként/színházi évadonként: ősszel (októberben), illetve tavasszal (májusban). Mindkét előadás-sorozat 19-24 előadást tartalmaz. Az egyes előadások 11 és 17 órakor kezdődnek annak

érdekében, hogy a vidéki és a fővárosi csoportok is találjanak igényeiknek megfelelő időpontot. A programsorozat keretében szakaszonként egy, azaz tanévenként/évadonként két mű – opera, balett – kerül színre. A 2013/14-es évadban ősszel Kodály *Háry János* című daljátéka, tavasszal pedig két egyfelvonásos: Mozart *A színgazgató* és Vajda János *Mario és a varázsló* című operája látható.

Az operátogatóra történő felkészüléshez komplett pedagógiai segédanyag készül zenepedagógus szakemberek bevonásával, amely az Operaház honlapján érhető el. Az oldalról a *Hunyadi László* című opera esetében óravázlatot, rendezői üzenetet, hangzóanyagot, a történelmi szereplők ismertetését és Batta András *A magyar zenedráma születése* című tanulmányát lehetett előre letölteni. Ezen kívül viselkedési/öltözködési „illemkódex” is készült a fiatalok részére.

Amint az az alapelvek között szerepelt, a bemutatott művek „húzás”, egyszerűsítés nélkül kerülnek a fiatalok elé. Emellett az előadások olyan hozzáadott mozzanatokkal egészülnek ki, amelyek – a mű egységének megbontása nélkül – segítik a befogadást. Mindez a 2013. tavasszal játszott *Hunyadi László* című Erkel-opera esetén a következőkben nyilvánult meg: a

Fotó: Csibi Szilvia

Fotó: Csibi Szilvia, Herman Péter

mű elején (a nyitány alatt) vetítéssel mutatták be a szereplőket, hogy a diákok könnyebben ismerjék fel őket és megtanulhassák a művészek nevét. A jobb szövegértést elektronikus feliratozás segítette.

Kísérőakciók

2013 tavaszán útnak indult a „Hunyadi-vándorbörönd”. A Hunyadi László című opera legújabb rendezésének szimbolikus, központi jelentőségű tárgya egyúttal az iskolák közötti kapcsolatfelvételt és a program iránti figyelemfelhívást szolgálta. A színpadi kellék a Szent Korona másolatával húsz iskolába jutott el, ahol kis ünnepség keretében fogadták, majd adták tovább a soron következő intézménynek.

Emellett különböző díjakat is átvehetnek a résztvevők, például „a legmesszebről érkező csoport”, „a legnagyobb létszámú csoport”, „a legmesszebről legnagyobb létszámú csoport”, „a legvagányabb kalandorok (kerekeszékes osztály)”

vagy „a legelegánsabb csoport (méltó, szép egyenruhás megjelenés)” kategóriákban. Az értelmi sérült fiatalokat nevelő integrált intézmények Operaház számára készített szép ajándékát a színház a „a legszebb köszönet”-díjjal hálálja meg.

Tapasztalatok

Az OperaKaland kísérleti szakaszának – 2013. május-június – mérlege: 122 település 350 oktatási intézményéből 27.000-en vettek részt az OperaKalandban, ebből 15.000 fő vidékről. A résztvevő diákok viselkedése és az előadás fogadtatása a szervezők legmerészebb álmát is felülmúlta, jóllehet többségüknek ez volt az első színházi/kulturális élménye. Pedagógiai szempontból „nehéz” korosztály a célközönség: 15-18 éves fiatalok. Az előadás hossza mintegy három óra volt, súlyos, komoly történet, zene és szöveg. Az aktuális Hunyadi-rendezés értelmezése felkészültséget, odafigyelést igényelt. A diákok – teltházás előadások esetén 1900 fő – mindezek

ellenére fegyelmezetten, zajongás nélkül, csendben nézték-hallgatták végig az előadást, mindig megfelelő időben és helyen tapsoltak, a művészeket az előadás végén hatalmas lelkesedéssel ünnepelték. Szóban és írásban egyaránt kizárólag pozitív visszajelzések érkeztek a programról. Álljon itt néhány szemelvény ezekből:

Tisztelt Szervezők!

Június 5-én diákjaimmal megtekintettük a Hunyadi László című operát eme nagyszerű kezdeményezés keretében. Őszintén mondom, hogy hatalmas élmény volt, sok diákunk életében először jutott el színházba. Szeretnék köszönetet mondani Önöknek, hogy kiválóan megszervezték, előkészítették ennek a programnak minden egyes részletét. Igazán profi munka! Gratulálok!

Köszönettel,

Nagyné Lékó Henrietta

Jászapáti Gróf Széchenyi István Katolikus Gimnázium, Szakképzőiskola, Kollégium

Tisztelt Szervezők!

Mindenek előtt köszönetemet szeretném kifejezni a Tamási Áron Általános Iskola És Gimnázium nevében a Hunyadi László című bravúros előadásukért (június 5., 17:00), mely igazi élményt jelentett az iskola tanulói és kísérői számára! Kérem, tolmácsolják gratulációinkat az előadónak, rendezőknek! Igazán megragadott bennünket, ahogyan „régit és újat” ötvöztek előadásukban, és külön köszönet azért a rengeteg gesztusért, mellyel igyekeztek érthetőbbé és követhetőbbé tenni az eseményeket éppúgy, mint az érzelmek ábrázolását (gondolok itt a feliratozásra, László ábrándjainak táncos való megjelenítésére, mely igazán elvarázsolt bennünket, nézőket, s nem kevésbé a vetítések, a legmodernebb technikák felhasználásával - lenyűgöző volt!)

Köszönjük a lehetőséget, üdvözlettel:

Szamos Krisztina

francia-olasz szakos gimnáziumi tanár
Tamási Áron Általános Iskola és Német Két Tannyelvű Nemzetiségi Gimnázium,
Budapest

Tisztelt Dr. Kiszely Noémi és Molnár Judit!

Önökön keresztül szeretnénk köszönetet mondani színházuk minden tagjának és dolgozójának a mai napon nyújtott fantasztikus élményért. Az előadás sok tanuló számára az első igazi színházi élmény volt (szakmunkás tanuló), a haza úton hallottak alapján felejthetetlen. Amennyiben iskolánk támogatja szándékunk, összel biztos számíthatnak ránk. Nekünk, pedagógusoknak is sok örömet hozott a mai nap. Az előadás nagyszerűségén túl gyerekeink öröme is felejthetetlen. Köszönjük!

Üdvözlettel:

Feráné Gósi Ildikó

Hunyadi Mátyás Szakképző és Szakközépiskola, Mosonmagyaróvár

„Amikor friss lemezünkkel eljutunk valamennyi kis magyar állampolgár szülőágyáig, amikor katonákat látunk vendégül, gimnazisták tízezrei előtt játszunk, nagycsaládosok, nyugdíjasok külön kedvezményes béreltsorozatokkal jutnak el hozzánk, amikor ingyenes és nyilvános tematikus rendezvényeket szervezünk, gratisz magazint nyomtatunk, operaházi jegyeink tíz százalékat egy eurónyi forintért kínáljuk diákoknak, vagy külföldi magyarokat hívunk a legelső előadásra: mind azért tesszük, hogy az összművészet drágán érlelt gyümölcséből mindenkinek nyújthassunk, aki adója – vagy szülei, gyermekei adója – révén ezen értékek megszületéséhez hozzájárult. A szépségre valamennyien fogékonyak vagyunk, csak sokaknak erre egyszerűen nem nyílna alkalma. Őszintén hisszük, hogy a nemzetnek, a társadalomnak is üdvös, ha többen értik és szeretik az Operát. Egyébként is: aki az Operát szereti, rossz ember nem lehet.”

(Ókovács Szilveszter,

Opera magazin, Oláh András interjúja)

Kedves Olvasó!

Az Erkel egy álom.

Ábránd arról, hogy egy leírt, csaknem százévesen magára hagyott épület számára nyílik új életszakasz. Arról, ami a tradícióban él: Svéd Sándorról, Gyurkovics Máriáról, Simándy Józsefről, vagy Fülöp Viktorról, Kun Zsuzsáról, Ferencsik Jánosról – esetleg a Három Tenorról külön-külön és Scottóról, Toscaniniról, Furtwänglerről, Gardelliről. Arról, hogy magyar művészek számára újra nyílhat tér, hogy amit tehetségként magukkal hoztak, s amit szorgalommal megtanultak, azt fel is mutathassák.

Álom, amely szerint a pénzügyi világválság közepette is lehet bízni a lélek emelésében, s hogy a kultúra segítség, de legalábbis vigasz, relaxációs forrás, s így érdemes a kiemelten nehéz helyzetben történő kiemelt támogatásra.

Az Erkel álom arról, hogy egy praktikus, kényelmes házban megfér az opera a balettel, de a minőségi nagyoperettel is, néptáncsal, dzsesszel, szimfonikus zenével és az igényes popkultúrával ugyanúgy: ahogy egykor Menuhin Ella Fitzgeraldtal, Yves Montand Oscar Petersonnal és a Táncdalfesztivállal megférte ugyanitt.

De az Erkel leginkább a közönség álma.

Ábrándja, hogy nerc és frakk, limuzin és taxi nélkül is van műélvezet; vagyonosság vagy jól fizető állás híján is lehet valós és méltányolható igénye bárkinek operára és balettra. Tiszta ing, busz vagy mostantól metró, mozijegynyi kiadás, sőt bérletek révén még kevesebb elég immár, hogy az operaházzal azonos színvonalon, ugyanazon művészek jelenlétében fürkészzük a legösszetettebb színpadi világot. És arról is álmodunk, hogy miközben már nem (annyira) aktív szüleink itt megtalálhatják kedvenc opuszaikat, és – ha a munka után marad egy csöpp erőnk – mi is eljöhethetünk megnézni vagy -hallgatni a feltörekvő, legtehetségesebb művészeket, aközben gyermekeink is megkapják a kulturális kódok felfejtésének lehetőségét, az ösztönművészet értésének, de legalábbis érzésének adományát.

Az Erkel befektetés a fejekbe és a szívekbe – és eközben profitorientált intézmény: a társadalom szépérettségéért, érzékenységének hasznáért kíván működni.

Aki az Erkel szereti, rossz ember nem lehet, hiszen: az Erkel egy szímet bontott álom.

Ókovács Szilveszter
főigazgató

Fotó: Emmer László

NÉP OPERA

VIII., Tisza Kálmán-tér

I. év, I. előadás.

Igazgató: MÁRKUS DEZSŐ.

I. év, I. előadás.

Kezdetre 7 órakor

Csütörtökön, 1911 december 7-én
első bemutató előadás.

Kezdetre 7 órakor

I. HUNYADY LÁSZLÓ NYITÁNY

Írta: Erkel Ferenc; vezényli: Márkus Dezső.

II. QUO VADIS?

Opera 6 képben. Sienkiewicz regénye után írta: Henry Cain. Fordította: Mérei Adolf. Zenéjét szerette: Jean Nougues.

I. kép: Eunike megcókolja Petronius szobrát. II. kép: Róma ég. III. kép: Quo Vadis? IV. kép: A keresztény vértanú. V. kép: Nero cirkuza. VI. kép: Az utolsó róza.

Bíró: Mérei Adolf.		SZEMÉLYEK:		Vezényli: Grosskopf Márk.	
Nero császár	Várnai Sándor	Tigellinus	Hajagos Károly	Aggastyán	Szűcs Ernő
Poppaea	Bazilidesz Mária	Vatinius	Vajda Frigyes	Sporus, korcsmáros	Márai Ernő
Petronius	Németh Gyula	Nerva	Nero kegyencei	Psyllia, a feleség	Székely Anna
Eunike	Jávora Mária	Vitelius		Centurio	Fehér Artur
Iras	Hákinch Kató	Péter apostol	Bihar Sándor	Keresztény anyja	Kalocsay Ferencné
Vinicius	Szántó Gáspár	Myriam	Gleviczky Irén	Kis fia	Huszthy Ibolyka
Lygia	Gervai Ersei	Nazarius, a fia	Landier Aranka	Matróz	Sugár Frigyes
Khilon	Gábor Arnold	Hju keresztény	Székely Emília	Ursus	Graffi József
Liliith, Poppaea cseléje	Legard Adél	Demas	Kőrösi Jenő	Croton	Ódry Anila

Az I. kép Petronius házában, a II. kép a császári kertekben, a III. kép a Tiberis partján a keresztények rejtekhelyén, a IV. kép a börtönben, az V. kép a cirkuza porondján, a VI. kép Petronius kertjében történik.

Az első bemutató előadásra az összes jegyek elkeltek.

Kezdetre 7 órakor, vége 11 óra után.

Az előadás és a fölvonások kezdete után a nézőtér alól zárva maradnak.

Az I., III. és V. kép után nagyobb szünet.

A nézőtérben a hölgyek és urak csakis felöltő, ernyő és bot nélküli jelenhetnek meg. Kalapokat a hölgyek nem vihetnek be.

A t. közönség csak a belépőjegyben betűvel jelzett ruházati használatja.

Szombaton, 1911 december hó 9-én este 7 órakor
harmadik bemutató előadás:

QUO VADIS?

Műsor: Vasárnap, december 10-én: Quo vadis? Hétfőn, december 11-én: Quo vadis? Keddén, december 12-én: Quo vadis? Szombán, december 13-án: Quo vadis? Csütörtökön, december 14-én: Quo vadis? Pénteken, december 15-én: Mignon. (I. bemutató előadás.)

FÖLDSZINT: 1-39 sor . . . 3.- korona	
ERKÉLY: 1-3 sor . . . 3.- kor.	ERKÉLY: 11-15 sor . . . 1.50 kor.
" 4-6 " . . . 2.50 "	" 16-20 " . . . 1.- "
" 7-10 " . . . 2.- "	" 21 " . . . 50 "
Földszinti páholy . . . 24.- korona	Erkély páholy . . . 20.- korona
Elővételi díj a földszinti 18 első sornál 1.- korona. — A páholyoknál 2.- korona.	

JEGYEK VÁLTHATÓK: A Népopera napi pénztáránál, telefon: 122-92, elővételi pénztár telefon: 122-93 d. e. 9-2 és d. u. 4 órától kezdve; azonkívül a következő elárúsító helyeken: Bárd Ferenc és Testvére, IV. Kossuth Lajos-utca 4. (telefon 6-56.) és VI., Andrassy-ut 1. (telefon 25-13.), Rózsavölgyi és Társa IV., Kristóf-tér 3 (telefon 10-08.), és VI., Andrassy-ut 45. (telefon 148-82.), Méry Béla IV., József-tér 11. (telefon 19-61.), Dr. Patkó társaságában, VI., Andrassy-ut 38. (telefon 139-39.) Szántó Mór dohánytársaságában, IV., Kecskeméti-utca 14. (telefon 6-60.), Breuer nővérek dohánytársaságában, VI., Teréz-körút 54. sz. Podmaniczky-utca sarkán (telefon 22-88.), Németh József I., Fehérvári-ut 15. (telefon 146-59) és Blankenberg Lipót, X., Martinyovics-tér 1. (telefon 53-61.)

ERKEL

SZÍNHÁZ
THEATRE

Erkel-Feszt

A Nagy
Nyitány

2013 11 07-10

A MAGYAR OPERA NAPJA (NYITÓGÁLA)

ÁKOS – KARCOLATOK20 (KONCERT)

MARIO ÉS A VARÁZSLÓ / A KÉKSZAKÁLLÚ HERCEG VÁRA (OPERA)

ÁRNYALATOK (TÁNCST)

OPERA

MAGYAR ÁLLAMI OPERAHÁZ
HUNGARIAN STATE OPERA

www.facebook.com/operahaz
www.opera.hu/erkel